

REDACTIONEEL

R.H. Postma

Veel leden van de Sneuper zijn bezig met het uitzoeken van hun voorouders - wie waren ze, wat deden ze en waar woonden ze? Wanneer ik van Oudwoude naar Leeuwarden rijd, ga ik meestal langs het Wildpad. Dat is een omgeving waar veel Postma's vroeger woonden en werkten. Geboren in Ee, woon ik nu al weer bijna 15 jaar in Oudwoude en ben voor een deel op de basis teruggekeerd van mijn voorouders van vaders kant. En dan het verhuizen - we doen onderzoek naar de emigranten - ze verlieten voorgoed hun vaderland - ik ben binnen een jaar net voor de tweede keer verhuisd en begin alles weer uit de dozen te halen en een plaatsje te geven. Mijn documentatie die een jaar in opslag was, wordt weer bereikbaar! Af en toe als ik een doos openmaak, denk ik: oh ja, dat was er ook nog en de herinneringen komen boven. Bent u ook net verhuisd? Dan moet dit herkenbaar zijn!

In april staat de open dag op het programma. Sommige leden hebben aangegeven te willen carpoolen. Wie daarvoor belangstelling heeft kan de ledenlijst raadplegen. Verder zal de heer Paasman uit Burgum na de ledenvergadering een lezing houden over de militairen uit de noord-oosthoek die in het leger van Napoleon moesten dienen. Hij heeft jaren onderzoek gedaan naar dit onderwerp en weet er erg veel vanaf. Dit belooft dus een boeiende lezing te worden, U mag dat niet missen.

Het aantal leden neemt nog steeds toe. Met name door de homepage op het internet komen we onder de aandacht van veel belangstellenden. Het internet is trouwens toch een prachtig medium - dankzij deze communicatietechniek ben ik na 8 jaar onderzoek eindelijk in contact gekomen met mijn familie in Argentinië, daarmee is de genealogie van mijn Hiemstra familie bijna compleet. Ik hoop u er met verloop van tijd nog over te informeren.

De redactie heeft op dit ogenblik veel kopij in de portefeuille en ook dat stemt tot tevredenheid. We hebben geprobeerd er weer een gevarieerd nummer van te maken en wensen u veel plezier bij het lezen ervan.

LEDENNIEUWS

E. Smits

Bij het verschijnen van het eerste nummer in 2001 kunnen we ook weer een aantal nieuwe leden verwelkomen. We wensen hun veel succes met onderzoek en hopen spoedig iets te horen, hetzij in de vorm van vragen of als copy voor ons blad.

- no 217 dhr. **S. Wierstra**, Kapellaan 18 9101 WB Dokkum, tel: 0519 - 293120 FO: ? E-mail: ?
- no 218 dhr. **A.Dam**, Cluyotdreef 71 B2930 Brasschaat (B), tel: 0032 - 36637909 FO: Dam uit Ternaard/Kollum, Hoekstra uit Buitenpost, Rohel en Harkema, vd Heide Gerkesklooster, de Haan, Sikkens, Kamstra, Piersma uit Kollumerland CA. E-mail: anko.dam@pandora.be
- no 219 dhr. **S. Zijlstra**, Schoutendreef 83 2411 GB Bode-graven, tel: 0172 - 613932 FO: geschiedenis Ee en Engwierum. E-mail:
- no 220 dhr **P. de Ruiter**, Mercuriusstraat 22 1973 XB IJmuiden, tel: 025 - 5533509 FO: de Ruiter West-dongeradeel/Ferwerderadeel. E-mail: pruit@wish.net
- no 221 dhr **G.A. Postma**, Weakens 7 8831 KP Winsum Fr. tel: 0517 - 341974 FO: familienamen en streekgeschiedenis. E-mail: gosse.postma@planet.nl
- no 222 dhr. **T. Wijma**, van Zuylenware 25 8014 WN Zwolle. tel: 038 - 4656530 FO: Wijma's uit Friesland. E-mail: twijma@home.nl
- no 223 dhr **W. Hovinga**, Nijenoertweg 34 9351 HS Leek, tel: 0594 - 516683 FO: Hovinga en Hovenga E-mail: w.hovinga@hetnet.nl
- no 224 dhr **J. Jousma**, J. van Dieststraat 59 8325 CL Vollenhove, tel: 0527 - 243658 FO: Jousma E-mail: jousm@planet.nl
- no 225 dhr **J. Bouma**, Siersteenlaan 596 9745 DV Groningen, tel: FO: Kwartierstaat Gosse A. Bouma te Holwerd. Kuik, vd Meulen, Bolhuis enz. Geschiedenis WD/OD en Dokkum. E-mail: janbouma@home.nl
- no 226 dhr **J.H. Weistra**, Marga Klompestraat 118 5142 MJ Waalwijk, tel: 0416 - 336701 FO: Weistra en doopsgez. gemeente Damwoude. E-mail: jelke@weistra.com
- no 227: mevr. **W. Visscher-Jousma**, Concertlaan 100 8265 RZ Kampen, tel: 038 - 3323484 FO: Jousma, Humalda, Zijlstra, Botma, Douma, Alberda, Elgersma, van der Velde en Smits. E-mail: w.jousma@hetnet.nl

- no 228: dhr. **A. Metz**, Finne 41 9055 MJ Britsum, tel: 058 - 2574116. FO: Metz en de Jong van Ameland. E-mail: a.j.metz@chello.nl
- no 229: mevr. **W. Lepelaar**, Ruimtebaan 227 2728 ML Zoetermeer, tel: 079 - 3414004 FO: Dokkum, Westra en van der Mossel uit Oostdong. E-mail: Sam.Lepelaar@icu.nl
- no 230: dhr. **H. Talma**, Vossenslag 44 9403 XG Assen, tel: 0592 - 371191 FO: N.O.Friesland, Dokkumerwouden, Tolhuizen. E-mail: talma@home.nl
- no 231: dhr. **W. van der Meer**, Winde 47 8265 EG Kampen, tel: 038 - 3316169 FO: de Wilde, van der Meulen, Haaïma en Waaksma uit OD/WD. E-mail: wvdmeer@nl.packardbell.org
- no 232: dhr. **J. Terpstra**, Woudhorne 40 9101 DE Dokkum, tel: 0519 - 293982 FO: Terpstra en boerderij te Raard.

Adreswijziging:

- no 116 mevr. J. van der Kooi, Stinsenwei 25, 8571 RH HARICH tel: 0514 - 604898.
- no 112 dhr G. van der Wagen, Elzebeamhof 7, 9051 SG STIENS tel: 058 - 2570968

Bedankt:

- no 107 dhr. B.Luinstra te Leeuwarden.
- no 25 dhr. J.Hoekstra te Ferwerd. (overl)
- no 7 dhr. Boonstra te Nijmegen.

**UITNODIGING VOOR DE JAARVERGADERING VAN DE
VERENIGING VAN ARCHIEFONDERZOEKERS OP
MAANDAG 9 APRIL 2001 OM 19.45 UUR
HOTEL "DE POSTHOORN",
DIEPSWAL TE DOKKUM
INTRODUCÉ'S ZIJN WELKOM.**

Agenda:

1. Opening door de voorzitter.
2. Vaststellen van de agenda.
3. Notulen van de jaarvergadering 2000
4. Jaarverslag bestuur en redactie.
5. Financieel verslag van de penningmeester.
6. Verslag kascommissie.
Benoeming van een nieuwe commissie.
7. Rondvraag
8. Pauze tot 21 uur.
9. Lezing van dhr. Paasman, Burgum.
Onderwerp:
Friese Soldaten in het leger van Napoleon.

FAMILIE VAN U ?

R. Tolsma

Bij het doorspitten van het archief van de Maire te Nes kwam ik toevallig bijgaand archiefstuk tegen. Het betreft een lijst van verdachte personen in de gehele gemeente West-dongeradeel in 1816. Omdat het een mooie weergave is van de gewoonte in de dorpen op het platteland om mensen bijnamen te geven (een nog steeds bestaande gewoonte!) wordt de lijst hierbij afgedrukt. Ik hoop niet dat er voorvaderen van u tussen zitten (of juist wel, het brengt wat leven tussen de veelal "dode" gegevens van een genealogie) !

Lijst van suspecte personen in Westdongeradeel

Holwerd: Jan Pieters, alias Jan Kruk, voormaals gezeseld
 Lubbert Cornelis Cats
 Gerben Arjens, alias Gerben Pakje
 Pieter Teekes vd Schaaf, alias Pieter Meppels
 Anne Sijmons van der Mullen corr. gestraft
 Jan Sjoerds, alias Jan Lieger
Ternaard: Gerben Pieters van 't Ein
 Jelle Wiegers Posthumus
Hantum: Pieter Oebles Walstra
Nes: Dirk Tammes Braaksma
Foudgum: Popke Sjoerds Braaksma
Bornwird: Jan Paulus Hiemstra
Hantumeruitburen: Reinder Jelmers Hoekstra

TE VER VAN DE BEBOUWDE KOM? (zie De Sneuper 39)

In deze tijd van het op bedrijfsterreinen of anderszijds buiten de bebouwde kom brengen van (gevaarlijke) bedrijven is bovenstaande overweging om de oprichting van een molen tegen te houden in eerste instantie onbegrijpelijk. Pas het einde van dit op 23 maart 1835 geschreven (ingek.) stuk laat de ware reden zien en wat dat betreft is er in 175 jaar niets veranderd: het gaat weer om geld !! (OD, inv.354)

De onlangs door Ued Achtbaren behandelde Rekesten van Jacob K. Meekma, K.G. Buwalda en David J. Sluiter tot opbouw van koren en pelmolens in Ued Achtb grietenij, zijn ten fine van berigt, consideratien en advies in mijne handen gesteld. Het verzoek van de laatstgenoemde is alleen door UEdelAchtb gunstig behandeld en hiermede zoude ik mij ook kunnen vereenigen, wanneer de plaats Ropta, op welke men voornemens is de Molen te bouwen, niet in het open veld en zoodanig gelegen ware, dat de Ambtenaren de bedoelde Molen niet zouden kunnen visiteren zonder bij hunne komst in de verte door de Molenaar of zijne Knegts te zijn opgemerkt geworden. Terwijl nu een behoorlijke opbrengst van de belasting op het Gemaal evenzeer in het belang van de Grietenij als van het Rijk is, neme ik de Vrijheid UEdelAchtb deze zwaarigheid kenbaar te maken met het verzoek mij deszelfs gevoelen daar over, zoo mogelijk binnen 3 dagen na heden, wel te willen mededeelen.

De Controleur te Dockum

VAN DER WERF(F) - DOKKUM (aanv. 3)

DAVID VAN DER WERFF

Van der Werf(f) na 1811.Het nageslacht van David van der Werff en Henrica Gertruida Feugen.

In het kostershuis aan de Legeweg no. C 148c werd op 13 juni 1848 Henrica Gertruida Feugen geboren. Zij was de jongste van de zes kinderen van Christiaan Willem Feugen en Antje Koops van der Velde.

Zij nam in het gezin van David van der Werff het huishouden op zich na het overlijden van zijn vrouw, Anna Elisabeth Velkers op 17 maart 1874 en hem drie jeugdige kinderen naliet.

Henrica Gertruida Feugen was het jongste kind uit het gezin van Christiaan Willem Feugen en een kleindochter van Hector Feugen, commandant van de gewapende burgerwacht in Dokkum omstreeks 1800 en bekend door de gebeurtenissen tijdens het Kollumer Oproer.

Op 11 november 1875 trouwden Henrica Gertruida Feugen en David van der Werff in Dokkum. Er werden uit dit huwelijk 10 kinderen geboren, waarvan er zich drie in Dokkum vestigden. De overigen verspreiden zich over heel Nederland, maar hun thuisland bleef Friesland en Dokkum hun bakermat.

Achtereenvolgens zullen hierna de kinderen van David van der Werff genoemd worden. Een uitgebreider verhandeling omvattende huwelijken, kinderen, beroepen is gereed en kan als daar behoefte aan is ook gepubliceerd worden.

1. Christiaan Willem, geboren 19 juni 1876 in Dokkum, overleden 4 maart 1960 in Balk.
2. Jacobus Nicolaas, geboren 28 oktober 1877 in Dokkum, overleden aldaar 7 februari 1969.
3. Eva Christina, geboren 15 maart 1879 in Dokkum, overleden in Emmen 1 februari 1957.
4. Antje, geboren op 14 juni 1880 in Dokkum, overleden in Almelo 7 juli 1972.
5. Anna Henriëtte, geboren 28 september 1881 in Dokkum, overleden in Emmen 26 oktober 1951.
6. Christoffel Frits, geboren 18 maart 1883 in Dokkum, overleden in Emmen 3 juni 1964.
7. Pieter, geboren 14 mei 1885 in Dokkum, overleden in Amsterdam 21 november 1946.
8. Hector Machiel, geboren 27 november 1886 in Dokkum, overleden in Ommen 15 juni 1970.
9. Agnieta, geboren 23 januari 1889 in Dokkum, overleden in Almelo 10 oktober 1963.

10. Hendrik, geboren 25 februari 1892 in Dokkum, overleden in Eibergen 7 maart 1985.

VAN DER WERF (F) - DOKKUM

DAVID VAN DER WERFF

Van der Werf(f) na 1811.

Het nageslacht van David van der Werff en Henrica Gertruida Feugen.

Na het overlijden van zijn vrouw, Anna Elisabeth Velkers, hertrouwde David van der Werff op 11 november 1875 in Dokkum met Henrica Gertruida Feugen. Zij kregen tien kinderen.

De oudste werd op 19 juni 1876 in Dokkum geboren. Het was een zoon, die de naam Christiaan Willem kreeg. Hij werd genoemd naar de vader van Henrica, Christiaan Willem Feugen. Christiaan Willem werd huisschilder. Na een kort verblijf in 1902 van enige maanden te Leeuwarden, vestigt hij zich weer in Dokkum. Na enige omzwervingen trouwt hij op 11 augustus 1904 in Woudsend met Pietertje Meinderts de Jong, die op 13 april 1880 in Woudsend was geboren. Zij was een dochter van Meindert de Jong en Antje de Vries. Zij bleven kinderloos. Zij woonden op de Hogepol C in Dokkum en dreven daar een schilderszaak. Hij was patroon met enige knechten.

Na de oorlog vestigden zij zich in Balk, waar Pietertje de Jong op 28 juli 1958 overleed. Christiaan Willem ging naar Oppenhuizen en woonde daar in het gezin van zijn schoonzuster, Rixtje de Jong, echtgenote van Bakker Visser aldaar. Christiaan Willem overleed daar op 4 maart 1960.

Het bedrijf op de Hogepol werd door V.d. Heide overgenomen, die als schilder bij Christiaan Willem in dienst was. Naast zijn schildersbedrijf was Christiaan Willem brandmeester bij de vrijwillige brandweer in Dokkum. Ik herinner mij zijn brandmeestersstaf, een stok met een grote koperen knop en de stok met rood-witte kleuren, die naast de voordeur stond.

Jacobus Nicolaas werd in Dokkum geboren op 28 oktober 1877. Hij werd genoemd naar een broer van zijn moeder, die ook Jacobus Nicolaas heette. De naam Nicolaas komt bij de Feugens veelvuldig voor, terwijl de naam Jacobus waarschijnlijk uit de familie Van der Velde komt, de familie van zijn grootmoeder Antje Koops van der Velde. Koop of Jacobus is m.i. hetzelfde.

Hij wordt aanvankelijk reiziger. Op 16 juni 1909 trouwt hij in Dokkum met Auktje Jacominus Haverschmidt, die aan boord

van een schip op 9 december 1881 in Dokkum was geboren. Haar vader, Jacominus Sjoerd Haverschmidt, van beroep schipper, woonachtig in Rotterdam, was familie van de bekende dominee van Foudgum, François Haverschmidt (Piet Paaltjes).

De moeder van Auktje was Thomina de Boer, die op 1 september 1852 op Schiermonnikoog was geboren. Thomina was een dochter van Thomas Aukes de Boer en Aukje Douwes van der Zee.

Jacobus Nicolaas van der Werff werd boekhouder bij de koffië- en theehandel van de fa. A. van der Werff aan de Suupmarkt in Dokkum. Hoewel beiden Van der Werff, waren ze in het geheel geen familie. Wel waren er familiebanden tussen Auktje Haverschmidt en de moeder van Alle van der Werff, Tjiskjen Haverschmidt, die getrouwd was met Jan van der Werff. Een kleinzoon van deze Jan heette ook Jan, was eveneens handelaar in koffië en thee en was in leven lid van onze vereniging.

Jacobus Nicolaas van der Werff was mede agent bij de Onderlinge Brandverzekerings Mij te Dokkum en in zijn vrije tijd was hij lid van het Dokkumer Muziekcorps 1898. Hij staat op een foto van dit corps naast de grote trom, foto nr. 23 in het boekje "Kent U ze nog..... De Dokkumers". In datzelfde boekje staat ook een foto van het personeel van de firma A. van der Werff, foto nr. 20. Hij is de man met de snor naast firmant Van der Werff.

Jan en Auktje krijgen één zoon, die genoemd wordt naar zijn grootvader, Jacominus Sjoerd. Deze wordt geboren op 12 oktober 1912. Hij bleef ongehuwd. Hij was achtereenvolgens kok en bakker in de Posthoorn. Hij was een fervent knutselaar en fotograaf.

Jacobus Nicolaas overleed in Dokkum op 7 februari 1969. Auktje aldaar op 25 januari 1950 en Jacominus in 1985.

Eva Christina werd op 15 maart 1879 in Dokkum geboren. Zij werd genoemd naar haar grootmoeder, Eva Christina Revier. In 1905 gaat zij als winkeljuffrouw naar Leeuwarden, maar komt medio 1906 in Dokkum terug. Medio 1910 gaat zij naar Amsterdam, maar komt het jaar daarop weer in Dokkum terug. Na het overlijden van haar vader in 1916 blijft zij thuis bij haar moeder. Zij treedt in dienst van de fa. Fortuin als bandleidster.

In 1937 sterft haar moeder. Zij verlaat Dokkum en trekt in bij haar zuster, Antje, in Leiden. Daar blijft zij gedurende de oorlog. Na 1945 vertrekt zij naar Emmen, waar ze gaat wonen bij haar broer, Christoffel Frits, deurwaarder te Emmen, samen met haar zuster, Anna Henriëtte.

Zij bleef ongehuwd. Zij overlijdt op 1 februari 1957 in Emmen.

Antje werd op 14 juni 1880 in Dokkum geboren. Zij werd genoemd naar haar andere grootmoeder, Antje Koops van der Velde. Werden de vorige kinderen geboren in het huis Wijk C no. 193 aan de Hogepol, Antje werd als eerste geboren in het huis Wijk C no. 91 in de Nauwstraat, het huis waar thans de winkel van Reyenga gevestigd is. In 1890 verhuist het gezin van David van der Werff weer naar de Hogepol no.193.

Zij werd hulp in de huishouding bij aanzienlijke families en trekt door heel het land. Op 21 november 1901 vertrekt zij uit Groningen naar Amsterdam. Daar dient zij tot 7 april 1906. Dan vertrekt zij naar Venlo waar zij blijft tot 20 mei 1908 en gaat weer terug naar Amsterdam. Op 25 september 1918 komt zij weer naar Dokkum terug, maar haar verblijf daar is maar van korte duur. Op 11 december gaat ze naar Leiden en trekt in bij haar jongste broer, Hendrik, die met zijn jonge vrouw, Sjoerdje Houtman, daar woont sinds 2 oktober 1918 op het adres Hoge Rijndijk no. 80⁶, thans no. 114.

Antje gaat het gezin verzorgen van Pieter Jacobus Pont, geboren in Leiden op 14 april 1883, een weduwnaar met drie kinderen. Op 14 april 1919 trouwt zij met hem en krijgt bij hem op 14 juli 1920 een zoon, genaamd Pieter Jacobus Pont, naar zijn vader.

Antje overlijdt in Almelo op 7 juli 1972, haar man op 17 april 1970 aldaar.

Anna Henriëtte werd op 28 september 1881 eveneens in de Nauwstraat no. 91 in Dokkum geboren. Zij kreeg een naam, die veelvuldig voorkwam in de familie, zoals Anna Henriëtta van Barneveld en haar tante, Anna Henriëtta van der Werff. Zij werd, evenals de genoemde naamgevers, in het dagelijks leven Heintje genoemd. Zij wordt machinebreister in Dokkum.

Op 1 maart 1909 vertrekt zij naar Amsterdam en wordt hulp in de huishouding.

Op 24 mei 1912 gaat zij naar Leeuwarden-Huizum en zorgt voor het gezin van Johannes Lubertus Brünner, een weduwnaar met drie jonge kinderen. Hij was op 22 februari 1874 in Meppel geboren en was getrouwd met Aafje Aleida de Jong. Zij was op 9 augustus 1876 in Akkerwoude geboren en op 29 juni 1909 in Leeuwarden overleden.

Anna Henriëtte en Johannes Lubertus trouwden op 18 juli 1916 in Leeuwarden-Huizum. Van 11 mei 1920 tot 2 mei 1921 vestigden zij zich in Dokkum in het huis Wijk C 189 aan de Legeweg, later het woonhuis van Hesje Lemstra.

Op 2 mei 1921 vertrok het gezin naar Groningen. Daar overleed Johannes Lubertus Brünner op 11 april 1923. Zij kregen geen kinderen.

In de oorlog trok zij in bij haar broer, Christoffel Frits van der Werff, deurwaarder in Emmen, samen met haar zuster,

Eva Christina, waar zij samen de huishouding deden. Zij woonden op de Angeloërdijk naast het Diaconessenhuis. Anna Henriëtte overleed aldaar op 26 oktober 1951. Zij werd begraven naast haar man op de begraafplaats in het Rengerspark te Leeuwarden.

Christoffel Frits werd op 18 maart 1883 in Dokkum geboren. Hij werd genoemd naar Christoffel Frits Velkers, de vader van Anna Elisabet Velkers, de eerste vrouw van zijn vader, David van der Werff. Wellicht ook naar zijn overleden halfbroertje, Christoffel Frits van der Werff, die op 11 september 1880 was overleden, nog maar zes jaar oud.

Hij werd aanvankelijk winkelbediende, maar ondertussen leerde hij voor deurwaarder.

Op 22 januari 1905 vertrok hij naar Groningen. Na zijn studie werd hij benoemd tot deurwaarder in Lemmer, arrondissement Heerenveen.

Vervolgens werd hij deurwaarder in Emmen. Hij maakte daar de ontwikkeling mee van een dorp met plaggenhutten tot een welvarende gemeente. In de eerste jaren was er een schrijnende armoede met dronkenschap en uitzettingen. Bij een openbare verkoop wegens huurschuld kocht hij zelf een koe en liet de eigenaar de melk behouden om de kinderen niet de dupe van het faillissement te laten worden.

Hij bleef vrijgezel en woonde lange jaren in hotel Wielens. De eigenaresse van dat hotel, mevrouw Wielens, zou, zo vertelde men in Emmen, een bastaardkind van koning Willem III zijn. Zij leek sprekend op koningin Wilhelmina, was mijn indruk.

De laatste jaren van zijn leven woonde hij met zijn zusters, Eva en Heintje, in de kapitale villa aan de Angeloërdijk in Emmen. Hij overleed aldaar op 3 juni 1964 in het verzorgingshuis Avondrust.

Pieter werd op 14 mei 1885 in de Nauwstraat no. 91 in Dokkum geboren. Na de Burgerschool ging hij naar de Normalschool, nu Natuurmuseum, en werd onderwijzer.

Op 22 augustus 1906 wordt hij aangesteld als onderwijzer bij de 'School voor Kostenloos Onderwijs', de zgn. Armenschool in Dokkum. Op 4 juni 1910 wordt hij benoemd aan de Openbare Lagere School in Velsen-Noord.

Tijdens zijn diensttijd in Amsterdam maakt hij kennis met Johanna Carolina Oost-Indië, geboren aldaar op 18 maart 1893, dochter van Anton Oost-Indië, fabrikant van het bekende Victoriawater en Theresia Hollander. Hij trouwt met haar op 4 februari 1915 in Amsterdam. Hij krijgt bij haar vier dochters: Henrica Geertruida, Theresia Cecilia, Eva Christina en Ada Johanna.

Tot 1942 woont hij aan de Wijkerstraatweg in Velsen-Noord, naast de deurenfabriek van Boon. In dat jaar wordt dit gebied tot "Sperrgebiet" verklaard en worden alle inwoners geëvacueerd en wordt de nieuwe woning van Pieter afgebroken. Hij trekt met zijn gezin in bij zijn broer, Christoffel Frits, in Emmen. Hij blijft daar gedurende de rest van de oorlog.

Na de oorlog krijgt hij woonruimte in Amsterdam aan het Oudekerksplein aangeboden. Hij overlijdt aldaar op 21 november 1946. Zijn vrouw vertrekt naar Friesland en wordt huishoudster bij bejaarde weduwnaars. Zij overlijdt op 21 januari 1982 in Wolvega.

Hector Machiel werd op 27 november 1886 in de Nauwstraat no. 91 in Dokkum geboren. Hij werd genoemd naar de oudste broer van zijn moeder, Hector Machiel Feugen, die op 14 januari 1837 in Dokkum was geboren en op 1 januari 1876 in Oostermeer overleed.

Ook Hector Machiel ging naar de Normaalschool in Dokkum en werd onderwijzer. Hij gaat solliciteren en hij krijgt een aantal tijdelijke aanstellingen. Op 24 september 1907 vertrekt hij uit Dokkum en gaat naar Ambt Vollenhove. Daarna wordt hij tijdelijk onderwijzer in Wierden en Almelo.

Daar ontmoet hij Hendrika Abbink, die op 29 december 1891 in Almelo was geboren als dochter van Gerrit Abbink en Hendrika Grob. Op 17 maart 1919 trouwt hij met haar.

In 1918 krijgt hij een vaste aanstelling als onderwijzer aan de Openbare Lagere School in Nieuwebrug, gemeente Ommen. Het is een één-mans-school, gelegen aan de Regge. Hij bewoont het huis bij de school gelegen in het natuurgebied. Hij geeft ook landbouwonderwijs aan boerenzoons en een grote proeftuin naast de school is daarbij van dienst.

Hij krijgt 2 dochters en 3 zonen: Hendrika Geertruida, Davina Gerharda, Lambertus Christiaan, Gerrit Dirk en Hendrik Machiel.

In de 60-er jaren moeten het schoolgebouw en het woonhuis wijken voor de aanleg van een snelweg. Hector Machiel geeft dan tot zijn pensionering landbouwonderwijs aan de Middelbare Landbouwschool In Zwolle.

Hendrika Abbink overlijdt in Ommen op 2 oktober 1964, Hector Machiel van der Werff op 15 juni 1970 aldaar.

Agnieta werd op 23 januari 1889 als laatste in de Nauwstraat no. 91 in Dokkum geboren. In 1890 keerde het gezin van David van der Werff naar de ouderlijke woning op de Hogepol no. 193 terug, daar zijn ouders inmiddels naar Leeuwarden waren verhuisd. Zij wordt modiste.

Op 28 juli 1911 verlaat zij Dokkum en gaat naar Woudsend.

Vervolgens gaat zij naar Almelo waar zij Jan van den Ham ontmoet, op 6 januari 1884 in Almelo geboren als zoon van Matthijs van den Ham en Geertruida Maria Polak. Zij trouwt met hem op 8 augustus 1914 in Almelo. Zij krijgen drie kinderen: David, Matthijs Christiaan en Christina Hendrica Agniete.

Jan van den Ham was journalist bij het Dagblad Tubantia. Agniete werd genoemd naar de zuster van haar grootmoeder, Agniete Revier. Agniete overleed op 10 oktober 1963 en Jan van den Ham op 15 december 1966, beiden in Almelo.

Hendrik werd op 25 februari 1892 op de Hogepol no. 193 in Dokkum geboren. Hij was de jongste van de 13 kinderen, die David van der Werff in zijn twee huwelijken had gekregen.

Hij zou aanvankelijk huisschilder worden en ging daarvoor in de leer bij zijn broer, Christiaan Willem, maar hij bedacht zich. Hendrik wilde doorleren en net zoals zijn broers, Pieter en Hector, ging hij naar de Normaalschool in Dokkum.

In 1912 slaagde hij voor het examen van onderwijzer en werd benoemd tot tijdelijke leerkracht aan de Openbare Lagere School in Ommen. Na tijdelijke benoemingen in Wierden en Almelo, waar zijn broer Hector ook werkzaam was, kreeg hij een vaste aanstelling aan de 4^e klas School voor het Openbaar Onderwijs aan de Haverstraat in Leiden. Dit was een school in een oude volksbuurt, waar kinderen van arbeiders werkzaam in de dekenfabrieken en conservenindustrie, Zaalberg, Verhey van Wijk, Tieleman en Dros, op school zaten.

Hendrik van der Werff vertelde van die tijd, dat als kinderen onderling ruzie kregen, de moeders elkaar in de klas met haarspelden te lijf gingen. Dit was wel een ontzuivering voor een jonge onderwijzer uit Dokkum.

Maar er waren meer lagere scholen in Leiden en op één van die scholen was een hoofd, dat ook geboortig was uit Dokkum en dat was Wietze van der Laan. Over hem is veel te vertellen, maar dat komt later.

En zo kwam het dat Hendrik van der Werff op zeker moment tot onderwijzer werd benoemd aan de Openbare Opleidingsschool voor U.L.O. aan de Maresingel te Leiden. Daar bleef hij meer dan 25 jaar zijn krachten wijden aan het bijbrengen van kennis aan de leergierige Leidse jeugd.

Maar dat niet alleen. Hij trachte ook de spaarzaamheid te bevorderen. In de vooroorlogse jaren zaten bij sommige Verkadeproducten plaatjes voor de albums. En aangezien die albums veel wetenswaardigheden bevatten, zoals de albums 'Rondom de Zuiderzee', 'Friesland', over planten, vogels, enz., werden de kinderen aangespoord deze plaatjes te sparen en de dubbele op school te ruilen.

Zo werd besloten. Elke maandag dubbele plaatjes meenemen en de kinderen riepen: "Ja meester"! Maar als het maandag was, dan waren veel kinderen de plaatjes vergeten. Voor een Fries om uit je vel te springen.

Hendrik had veel studiezijn. Hij haalde de hoofdacte op 29 juli 1914 en de lagere acten Frans, Duits en Engels.

Het gemeentebestuur van Leiden probeerde na de oorlog Van der Werff over te halen een vacature op de Mulo te bezetten, maar hij weigerde deze. Hij wilde onderwijzer blijven en geen ordehandhaver. De druk op hem werd echter groter en groter, en toen: Dan maar op proef! Zijn tegenzin werd zo groot, dat hij zich liet afkeuren en hij op 60-jarige leeftijd het onderwijs verliet.

Lichamelijk heeft deze tijd hem niet geschaad. Hij werd ouder dan al zijn broers en zusters. Hij overleed in een rusthuis in Eibergen op 7 maart 1985 op 93-jarige leeftijd in zijn slaap. Hij was in zijn leven niet één dag ziek geweest.

Als jongeman maakte hij in Dokkum kennis met een meisje afkomstig uit Schellingwoude, dat bij familie in Dokkum verbleef. Dat meisje was Sjoerdje Houtman, op 12 juni 1993 in Schellingwoude geboren en dochter van Hendrikus Johannes Houtman, afkomstig uit Dokkum en Antje Ruterma uit Broek in Waterland (zie genealogie Houtman).

Sjoerdje woonde op het Westerbolwerk no. C 153 bij haar oom en tante, Folkert Douwes Boersma en Anna Houtman. Zij kwam in Dokkum op 10 april 1909, 15 jaar oud en bleef daar tot 3 september 1918. Op 3 oktober van dat jaar trouwden Hendrik en Sjoerdje in Ransdorp bij Schellingwoude.

Zij vestigden zich in Leiden aan de Hoge Rijndijk no. 80c, nu no. 114. Zij kregen daar een zoon, David, die op 9 november 1922 werd geboren en genoemd werd naar zijn grootvader, David van der Werff. Er werden daarna, na de verhuizing naar een eengezinswoning in Tuinstadswijk op het adres Koninginnelaan 5, nog twee kinderen geboren.

Zo werd op 26 juli 1924 geboren Hendrik Johan van der Werff, genoemd naar de andere grootvader, Hendrikus Johannes Houtman, en op 4 juni 1929 Henrica Geertruida van der Werff, genoemd naar haar grootmoeder, Henrica Geertruida Feugen.

Al deze kinderen zijn in leven.

Sjoerdje Houtman overleed in Leiden op 20 augustus 1965, 72 jaar oud.

De kleinkinderen van de familie Van der Werff houden om de twee jaar een familiereünie, die meestal in Dokkum wordt gehouden, ook in het jaar 2000.

DE GENEESKUNDIGE SITUATIE IN DOKKUM van de 16^e tot de 20^e eeuw. (deel 2)

I. Meerema

De Raad van Dokkum heeft in de loop van de eeuwen gewaakt voor de gezondheid en het welzijn van de inwoners van de stad.

Met het oog hierop werden maatregelen genomen om de stad schoon en leefbaar te houden.

In Mei 1733 verschijnt het volgende bericht: 'De Ed. en Agtb. Magistr. deeser stadt doen bij deesen alle Burgers en Ingese-tenen die Ruischernen voor hun Deuren ofte Schuiren hebben insinueren om te besorgen, dat hun Ruischernen voor den 21e desis maants Maij worden weggehaalt, bij gebreke van sulx sal de Pagter van de vullenpagt geoorloft syn het selve weg te halen. Actum den 16 May 1733. (1.

Ook waren de burgers wonende in de Hoogstraat van het Kerkhoff tot aen het Raedhuis toe verplicht hun straat behoorlijk te spoelen en schoon te maken en sulx alle saterdagen bij poene van twaelf str. ydermaal te verbeuren.

Regelmatig verschijnt een bericht om geen Vuilnis of dong buiten huis in troggen of anders te plaatsen en ook het werpen van stenen en vuiligheden over huizen, staketten en muiren is verboden.

Vermeldenswaard is het bericht in de Oostergoo van 30 september 1876:

'In het verslag van de Geneeskundige Raad van Friesland en Groningen wordt met lof melding gemaakt van de invoering van het tonnenstelsel hier ter stede en meegedeeld dat de nieuwe wijze van fekalien verzameling vooral op de openbare zinde-lijkheid en gezondheid voordeelig werkt.' (2.

Naast deze zorg voor het milieu heeft de burger ook sociale verplichtingen.

Dit blijkt uit het volgende:

De Edl. Agtbr. Magistr. der stadt Doccum ordonneert aan Haye Lammerts Bronweer desselver Burenpligt te doen omtrent 'bereden van Sijboutje Carsten vrouw thans overleden als ten op-sichte van de gevallen van waeken bij lijken en bereden van dooden in vervolg van tijdt komende te gebeuren telkens bij poene van ses car. guld.

Actum in Magistraatsverg. den 3 Maart 1770. (3.

Eerder werd in 1770 een Ordonnantie en Reglement omtrent eenige pligten der buuren in gevallen van nood en dood ingesteld.

De stad werd ingedeeld in regio's -espels- waarin men verplicht was het afleggen van een lijk, de doods-kist te besteden en in te brengen, het doodlinnen te bereiden, het lijk in de kist te leggen en ter aarde te bezorgen. Maximaal voor zes stuivers.

Voor de directe gezondheidszorg waren er medicinae doctoren, al of niet door het stadsbestuur aangesteld.

De eerste naam van een medicus (29 may 1590) die we in de archieven tegenkomen staat in het Gerechdelijk archief van Dokkum. (1582-1592). Z1.

'D(r). Severinus Engalenus medicus ende juffrouw Teedt Hoijtema echtel. doen proclameren de helft van 'seeckeren cleijn huijs in de Oosterstraat hebbende proclamanten ten oosten.'

Door de inval van de Waalse soldaten in de jaren 1572 was er in de jaren daarna in Dokkum veel beroering omdat een groot aantal huizen was afgebrand waardoor er geen plaats was in de stad om 'sulck mennichte krychsvolck, ende besonder ruyters te logeren', 'ende daerenboven nu veel borgers door den grooten sterfte die aldaar grassert, eensdeels verstorven ende eensdeels gevluht zijn.' (4).

Bovendien heerste er in de jaren 1581/1582 een Pestepidemie die reeds vele burgers en soldaten ten grave had gesleept.

Dat de directe gezondheidstoestand der burgers de Raad van de stad niet onberoerd liet, blijkt uit het feit dat er al in 1585 sprake van is dat de Raad een pensie voor een stadsmedicus assigneert.

Effectuering van dit besluit, iemand aan te stellen als stadsmedicus, vond enkele jaren later plaats:

Op gijp d' gheboony gemeynte by de Eyndel sijnde
Soluey te wieden v' sye dat d' Heide gemeynte
mit d' Gheboony by d' Heide mit d' gheboony
Gheboony vande selue van d' Heide
Medicus mit gheboony gheboony gheboony
adsigneering, v' gheboony gheboony gheboony
Soluey gheboony in d' gheboony van d' Heide mit
woonsteden, d' gheboony gheboony gheboony
van d' gheboony d' Heide mit d' gheboony
d' Heide gheboony mit d' gheboony gheboony.
Actum d' 11/17 Febr. 1590.

1

22

Transcriptie:

'Op huden de geswooren gemeensluijden bijeen vergadert synde, verclaren tevreden te sijn dat de raedt handele met D(r) Hendrick van Bra, nopende het aenneemen van denselven voer stadsmedicus, ende nopende den pensie hem te adsigneeren, uijtgenoemen Rintse Jelgers, die verclaert hem in't aenneemen van den voorschreven Bra niet te consenteren. Doch verclaren de gemeensluijden, dat de raedt met den voorschreven Bra sal handelen niet dan tot revocatie.

Actum den IIden 7 bris 1590. Plaatje 4.

De burgemeester Heere Peterszoon en Peter Eylerts zullen de zaken verder regelen. 5.

Hendricus à Bra werd op 20 september 1555 te Dokkum geboren als zoon van Lubbert van Bra, geneesheer in deze stad, van Oostfriese afkomst en Anna van Besten (geboren te Bentheim).

Als zeventienjarige heeft hij de gebeurtenissen van 1572 meegemaakt en, alles met eijgen oogen gesien en seer net beschreeven'. Nadat hij de gelegenheid der stad heeft beschreven, vervolgt hij op deze manier:

Schipper Gijsbert brengt dertig van zijn mannen bij Oostmahorn aan land. De boeren komen, gewapend met geweren en vorken aangelopen om met de gehele bende Dokkum te ontzetten. Geholpen door de burgers wordt de stad bevrijd van de Spaanse troepem (Walen).

Sommige soldaten vluchten naar Leeuwarden, anderen verschansen zich in de toren van het klooster. Alle huizen van Roomsgezinde burgers worden doorzocht, zelfs de kerk en het klooster. De toren wordt tenslotte in brand gestoken om de vluchtelingen door de rook te verdrijven.

De stad wordt echter opnieuw door de Roomse soldaten ingenomen. Hierna begon een vreselijke slachtpartij waarover Bra schrijft: 'Ik ijs nog bij het herdenken van alles wat ik gezien heb of van geloofwaardige mensen heb hoeren vertellen. O vreselijke woede.'

'Men sag overal veele troppen van ellendige, en bedrukte, en naulijks geklede menschen langs de straten dwalen, sommige naakt, sommige in het bloote hemd, haar Mannen en Vrouwen, Kinders en Vrienden beschreyende, den Kraamvrouw haar nieuws geboren vrugt in de armen dragende, seekende te vlugten, sagmen gevouden handen, en overvloedige tranen naulijks haar leeven behoudende, het herte schrikt mij (zegt Bra) als ik gedenke aan alle deese wreedheden, die ik selfs gesien en van anderen gehoord hebbe.'

Bra komt uit zijn schuilplaats tevoorschijn als de storm is geluwd, verandert van kleding en slaagt erin met behulp van een Pleijtsbesorger (advocaat) tot buiten de Keppelpoort te komen.

Hij steekt de Marssloot over en dwaalt die dag en de volgende verder met een andere burger door de Wolden, 'totdat hij een mijle wegs van de stad is, dankende Godt dat hij hem na zijn goedheid bewaard, en uit de handen van de bloeddorstighe vijanden gereddet hadde.' (6).

Bra ontvangt zijn opleiding te Keulen, Bazel en Wenen en maakt studiereizen naar Italië, Frankrijk en Zwitserland. (Genève 1780). (7).

Hij was eerst arts te Leeuwarden en Kampen en vestigde zich tenslotte in zijn geboortestad. Hij publiceerde over de pest-ziekte en over epilepsie.

Zijn lijfspreuk was: 'Dei nem id, quod sum, d.i. wat ik ben, ben ik door God.'

Bronnen:

1. Stadsarchief Dokkum. no. 670.
2. Oostergo. 1876. no. 78. Stadsarchief Dokkum.
3. Stadsarchief Dokkum. no. 670.
4. Beer de. R. Geschiedenis van Dokkum. Stadsarchief Dokkum.
5. Resolutieboek I. blz. 41. Stadsarchief Dokkum.
6. Afschrift Paulus Smedema. Archief Herman. Stadsarchief Dokkum.
7. Kalma. J.J. It gelearde Dokkum. z.j. Stadsarchief Dokkum. blz. 279.

KLACHTEN OVER DE REGIO – POST ?

Heden morgen vervoegde zich bij mij Haring Saturdag, te Kollum woonagtig, welke onzentwege is aangesteld, om de brieven voor deez' oord, die met de post naar Buitenpost zijn gekomen, tegen een bepaald loon te bezorgen, verklarende, dat hij, die doorgaande ook de brieven voor den Sluiswachter Sijbesma te Nieuwezijlen bezorgt, zoo weder, eene brief aan den zelve bragt, welke gefrankeerd was, en waarom Sijbesma weigerde, het loon voor opbrengen en dat voor den distributie, zamen 25 cents, te betalen.

Daar echter, mijns insziens, deze weigering onbillijk is, wijl aan het postkantoor bij de afzending wel de port voor zoo verre de expeditie per post betreft, doch ook meer niet, althans niet voor opbrengen, wordt voorgeschoten, zoo neme ik de vrijheid mij aan UEd. te wenden met verzoek om Sijbesma deze verkeerde handeling onder het oog te brengen, en tot de betaling aan te sporen, niet zoo zeer om de wanbetaling voor deze eene keer, maar bovenal omdat dit voordurend eene kwestie bleef die de niet opbrenging van brieven zoude veroorzaken.

De Grietman van Kollumerland CA

(Bron: Arch. OD, ingek. st. 1835, inv. 354)

DE GENEESKUNDIGE SITUATIE IN DOKKUM van de 16^e tot de 20^e eeuw. (deel 3)

L. Meerema

De benoeming van een stadsmedicus was geen eenmalige beslissing. Uit de betalingsboeken van de Stad blijkt dat vele medici in opdracht van de stad de armen en de zieken hebben te verzorgen. Ze ontvingen hiervoor een jaarlijkse pensie. Deze bestond in de 17de eeuw uit vijf en twintig car. guld. per half jaar.

Daarnaast waren er de vrij gevestigde doctores. Van velen zijn alleen de naam en een enkel feit bekend. Over sommigen bestaan wat meer gegevens: o.a.

Wigerus Stangia: hij is geboren te Kollum in ongeveer 1630. Hij volgde een opleiding tot medisch doctor. Op 26 april 1652 wordt hij burger van Dokkum en betaalt hiervoor: 6-2. (1. Hij huwt met Kniercke Jans Ruijrttsma.

Hij ontvangt rond de jaren 1660 regelmatig een honorarium van het Weeshuis.

Daarnaast levert hij diverse malen zout aan het Weeshuis.

Op 27 Maart 1673 wordt hij scholarch van de Latijnse school.

Hij overlijdt in Mei 1685. Zijn weduwe woonde later dicht bij de kettingbrugh. (2.

Nicolaus Hachtingius is geboortig te Leeuwarden. als med. doct. wordt hij op 6 Dec. 1659 tot burger van de stad aangenomen nadat hij de belofte heeft afgelegd. De kosten hiervoor bedragen 10-7-0. (3.

Hij studeerde te Franeker na den 12 Novembris 1651 en werd med. cand. op 24 Augustus 1657. Zijn promotor was Prof. J. Frencelius.

Hij was lid van het Leeuwarder Studentengenootschap. Hiervan resteert een album Studiosorum ex Gymnasio Leoverdiensi. 1626-1668. (4.

Zijn lijfspreuk was: Christus mea spes: Christus is mijn hoop.

In 1652 is hij ter voltooiing van zijn studie naar Frankfurt aan de Oder vertrokken.

Op 31 Augustus 1657 heeft hij, nadat hij gedurende enige tijd het conrectoraat in Dokkum had vervuld, aan de Provinciale Hogeschool de doctorsgraad in de geneeskunde gehaald.

Hesselius Hesselius, Doccuma Frisius. Hij studeert te Groningen en sluit zijn studie af te Franeker waar hij eind 1712 promoveert onder Professor Latané. Hij komt ook nog op een andere manier in het nieuws:

'Per ordre van de magistr. te insinueren van Hessel Hesselius een somma van drie Cargls. betreffent de costen over het invorderen derselver gevallen weegens overtredinge van de Haer Agtbr. instructie en respect. ordre van dat 11 Julij 1733 als

meede aan deselve te insinueren aan Hessel Hesselius boven gedaan, dat deselve syn medebuiren en andere Menschen en wel principale syn huisvrouw met woorden ofte werken ongemoeit te laten bij poene van ses cguld. ingevalle deselve sig wederom van sterke drank komt te verlopen deselve over nader mag behoren sal worden gecorrigeert ofte geboet sodanig als Haar Agtbr. verstaan sullen behoren.

Actum de 19 febr. 1763. (5).

De lotgevallen van Petrus Jacobus Schelwald zijn reeds uitvoerig beschreven in De Sneuper. Maart 1997.

Willem Roelof van der Weide is geboren te Leiden. Hij wordt op 11 Juni 1788 burger van de stad.

Op 22 Juli 1815 wordt hij benoemd tot lid van de Vroedschap.

Vanaf het eind van de 18de eeuw begint het centrale gezag, n.l. de Departementale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toeverzicht zich te laten gelden.

Op de 17de van de Slagtmaand ontvangt het stadsbestuur een missive van genoemde commissie behelzende dat de Medicinae Doctoren na 1800 gepromoveerd en zonder door gemelde commissie geëxamineerd en bevoegd verklaard te zijn de Heel- of Vroedkunde in eene meerdere of mindere uitgebreidheid uitoeffenen als onbevoegden door deselve moeten worden aangemerkt met verwijzing. De commissie wil op de hoogte worden gebracht. (6).

Dr. van der Weide heeft niet aan de oproep voldaan om zijn papieren aan de Commissie op te sturen en daarom moet hij zich 'van stonden aan' onthouden van het uitoeffenen van de Heel- en Geneeskunde tot hij zal zijn geëxamineerd en bevoegd verklaard, zal zijn. (7).

In 1815 wordt hij voorgedragen als Chirurgijn van het 10de Batasillon in het Arrondissement Leeuwarden.

Op de drie- tot vierduizend inwoners die Dokkum telde van de 16de tot de 20ste eeuw, ben ik in de archieven meer dan 120 namen van medische doctores en artsen tegen gekomen.

Bronnen:

1. Stadsarchief Dokkum. 152.
2. Stadsarchief Dokkum. 172. blz. 42.
3. Stadsarchief Dokkum. 153. blz. 5.
4. Visser. J. Album Collegii Studiosorum ex Gymnasio Leovardiensi. 1626-1668. T. Wever. Franeker. 1985.
5. Stadsarchief Dokkum. 670.
6. Stadsarchief Dokkum. 12. blz. 20.
7. Stadsarchief Dokkum. 108.

VERZET TEGEN DE BESTRAFFING VAN TWEE RUITERS

Han Hietkamp

Dokkum, 31 augustus 1748.

VERDACHTEN:

1. Claes Wijtses, afkomstig van Aalzum
2. Andries Meeuwes van Dokkum
3. Anna Geerts Kruijt van Dokkum
4. Geele Jippes van Dokkum

In de stad Dokkum waren gelegerd manschappen van het Regiment Cavalerie van de Generaal-Majoor de Grave van Regteren. Er was onrust ontstaan onder de soldaten (ruiters) van het regiment, want er was een afspraak dat de ruiters drie gulden per tien dagen kregen, maar in Dokkum werd dat bedrag, zonder geldige reden, verlaagd tot twee gulden en vijftig cent. De ruiters morden en werden opstandig en de burgers gaven hen groot gelijk. Twee ruiters waren blijkbaar wat al te brutaal geweest en werden gestraft. De straf voor soldaten was doorgaans spitsroedenlopen.

De ene soldaat had zich openlijk verzet tegen de afrekening van zijn soldij, alhoewel hij zijn afrekening in het bijzijn van twee ritmeesters had getekend. De andere wegens disobediëntie (ongehoorzaamheid) tegen de majoor Greven. Beide ruiters moesten op zaterdagmorgen, 31 augustus 1748 op het bolwerk te Dokkum tussen de Aalzumerpoort en de Halvemaanspoort, met ontblote rug, tussen twee rijen soldaten door lopen die hen vervolgens met stijgriemen geselden. Dat moesten ze een aantal malen doen. Het geheel vond plaats onder directe leiding van de majoor Albert Greven, die het geheel, gezeten op zijn paard, volgde. Bij de ruiters werd de roede vervangen door stijgriemen. Bijna alle burgers van Dokkum waren op de hoogte van de strafexecutie en hadden zich verzameld op het Bolwerk bij de executieplaats. De burgers waren er slecht over te spreken en dat lieten ze ook merken. Tijdens het spitsroedenlopen riepen ze scheldwoorden naar de commandant en uitten bedreigingen. Sommigen pakten zand en stenen en gooiden dat in de richting van de bevelvoerende officier Greven. De menigte drong op in de richting van de plaats waar Greven stond en de stenen raakten zijn paard en ook hemzelf. Het paard en zijn

berijder werden onrustig en voelden zich ernstig bedreigd. Het gejoel van het publiek werd sterker en ze dreigden Greven van zijn paard te halen. Het was op het moment dat de tweede ruiter aan de beurt was om zijn straf te ondergaan. Greven liet de executie stoppen en de afdeling ruiters, die de straf uitvoerden, front maken. Hij gaf order om de geweren te presenteren en het volk terug te dringen. Daarna werd de executie van de straf van de tweede ruiter uitgevoerd. Het publiek begon weer op te dringen, te joelen, te schelden en met opgeheven vuisten te dreigen in de richting van de Majoor Greven. Die voelde zich zodanig bedreigd dat hij de executieplaats wilde verlaten om naar de legerplaats te gaan. Het volk drong op en het paard waarop hij zat begon te steigeren, zodat het bijna van de wal in de sloot raakte. Greven riep: "Hier sta ik, wie van u wil mij hebben, maar ik raad u het niet te doen, want ik zal mijn huid duur verkopen". Greven commandeerde zijn legeronderdeel om zich heen en vluchtte, met de hand aan zijn pistool, naar de herberg "De Zwaan". Daar ging hij met een aantal officieren naar binnen en voelde zich veilig. Een aantal mannen en vrouwen gingen voor de ramen staan en hieven hun vuisten dreigend omhoog. Na enige tijd verspreidden de mensen zich en kon Greven de herberg verlaten. Met zijn onderdeel ging hij door de Aalsumerpoort. Daar waren nog een aantal mannen die scheldwoorden riepen.

Dit verzet tegen de executie van de militairen kon natuurlijk niet ongestraft blijven en er werd naarstig gezocht naar de leiders en leidsters van dit verzet. Greven rapporteerde eerst aan de Generaal-Majoor Siegers, maar die gaf opdracht de zaak voor te leggen aan de Procureur-Generaal te Leeuwarden. Uiteindelijk resulteerde dat in vier verdachten te weten Claas Wytzes, Mr. Pottenbakker, wonende onder Aalzum, Andries Meeuwes, wonende te Dokkum, Antie Geerts Kruijt en Geele Jeppes, eveneens wonende te Dokkum. Van laatstgenoemden werd gezegd dat ze bekend stonden als de voornaamste hellevegen van de Vismarkt te Dokkum. Er werden diverse getuigen verhoord, zoals:

- Albert Greven, de commanderende officier van de executie. Hij werd omschreven als een gezette man. Hij deed zijn relaas over de volksoploop en over de bedreigende wijze waarop diverse mensen waren opgetreden. Hij werd geconfronteerd met de vier verdachten. Hij herkende de mensen wel van gezicht, maar wist niet meer te noemen wat ieder exact had gezegd of geroepen. Hij was enige tijd gelogeerd geweest bij de Freule van Roorda en tengevolge van dreigementen aan het adres van deze Freule was hij genoodzaakt geweest die woning te verlaten. Daar had deverdachte Anna Geerts Kruijt aan meegewerkt en forse dreigementen geuit.

- Lodewijk Arent Sloet, luitenant in het Regiment, oud 28 jaar, verklaarde dat hij aanwezig was bij de executie van de beide ruiters. Hij had Antie Geerts Kruijt horen roepen, nabij de aankomstplaats van de boot van Metsla-wier, dat Mevr. Roorda de majoor Greven uit huist moest zetten, want anders zouden ze het huis van haar met de grond gelijk maken. Ook hij herkende de verdachten in Leeuwarden.
- Abraham Bartol de Schepper, Kornet in het Regiment, 22 jaar oud. Hij verklaarde ook aanwezig te zijn geweest bij de uitvoering van de straf en was van mening dat Claas Wytzes en Andries Meeuwes wel een leidende rol hadden gespeeld.
- Jurrien Ernst Lerner, oud 41 jaar, adjudant in het Regiment. Hij had duidelijk gezien dat Claas Wytzes opruiende taal riep en eveneens Andries Meeuwes. Die had voor het raam van de herberg gestaan met gebalde vuisten.
- Johannes Wentsel Baselt, wachtmeester in het Regiment, oud 36 jaar. Hij had gezien dat Claas Wytzes een leidende rol had gehad en ophitsende taal had geroepen.
- Clara Johanna Roorda, freule te Dokkum, oud 50 jaar. Had van een nichtje gehoord dat Antje Kruijt had geroepen dat haar huis onder handen moest worden genomen, als Greven daar bleef wonen.
- Paulus Habbes Houtinga, oud 40 jaar, koopman te Dokkum. Legde een bezwarende verklaring af tegen de verdachten. Hij had alles zelf gezien en gehoord.
- Jan Habbes Houtinga, oud 36 jaar, broer van Paulus, koopman te Dokkum. Legde ook een bezwarende verklaring af tegen de verdachten.
- Wilhelmus Bergsma, secretaris van Oostdongeradeel, maar wonende te Dokkum. Hij vertelde dat op 3 juni 1748 een grote menigte mensen uit Aalzum in Oostdongeradeel naar Dokkum waren gekomen naar zijn woonhuis. Ze wilden inzage hebben in de collectboeken en eisten dat die boeken aan hen werden overgegeven. Bergsma had hen geantwoord dat hij die boeken niet meer in zijn bezit had en kon niet aan hun eisen voldoen. De menigte had dreigende taal geroepen. Aan het hoofd van die groep stond ene Egbert Goytses, gecommiteerde van Aalzum en Claas Wytzes.
- Antje Martens, oud 23 jaar, dienstbode bij Wilhelmus Bergsma. Zij verklaarde er getuige van te zijn geweest, dat toen de menigte uit Aalzum bij het huis van haar werkgever was gekomen, zij had gehoord dat Claas Wytzes riep: "Sla er maar op in".

Er werden door de verdediger ook een aantal getuigen à decharge opgespoord. Zij verklaarden dat Claas en Andries

wel bij de menigte waren geweest, maar dat zij geen leidende rol hadden gespeeld en ook geen ophitsende taal hadden gebezigd. Het waren:

- Adolph de Baron, oud ongeveer 30 jaar, organist te Dokkum.
- Lieuwe Stijl, oud 37 jaar, Remonstrants predikant te Dokkum.
- Tierk Jans, burger van Dokkum, oud 47 jaar.
- Gerrit Ruel, 23 jaar, hoedenmakersgezel te Dokkum.
- Tiepke de Pernijn, 38 jaar, stadsroeper te Dokkum.
- Francis Hermans, soldaat in de compagnie van de kapitein De Reep.
- Francis Brochems, soldaat in diezelfde compagnie.

De verdediger probeerde aan te tonen dat de verdachten niet mee hadden gedaan met schelden en het uitten van dreigementen. Ook gaf hij aan de hand van enkele getuigen aan dat Claas Wytzes niet gezien kon zijn op de plaats waar hij volgens de aanklager was geweest.

De verdediger had nog een verhaal gehoord over het optreden van de majoor Greven en kornet De Schepper, waarmee hij wilde aangeven dat het ook geen brave mensen waren, zodat aan hun geloofwaardigheid ten minste kon worden getwijfeld. Hij vertelde het volgende:

Op 9 augustus van het jaar 1748, dus kort voor het "oproer" in Dokkum, waren Majoor Greven en kornet de Schepper uitgenodigd voor een etentje bij Dhr. Scheltinga te Kollum. De vroedsman van Dokkum, Anthony Rivee, 36 jaar oud, bood hen aan om met zijn wagen te reizen. Hij moest ook een aantal bezoeken afleggen bij zakenrelaties in de omgeving van Kollum. De wagen werd bestuurd door de voerman Matthijs Hotzes. Voor de wagen liepen twee paarden. Greven en De Schepper werden in Kollum afgezet bij de woning van Scheltinga. In de namiddag haalde Rivee de beide officieren weer op bij de woning van Scheltinga. Ze hadden veel gedronken, maar Greven was nog vrij nuchter. Scheltinga bood het gezelschap aan nog voor het vertrek iets te drinken en schonk wijn in bierglazen. Hij drong er bij de gasten op aan enige glazen te drinken. Het was een vrij sterke wijn en Rivee en zijn voerman Matthijs voelden de drank naar hun hoofd stijgen. Greven en De Schepper hadden al tijdens de maaltijd flink gedronken en dat was merkbaar. Uiteindelijk werd afscheid genomen van Scheltinga en begonnen ze aan de terugtocht via Westergeest, Driesum en Damwoude. De wagen schommelde en schokte op de zandweg behoorlijk en daardoor begon de wijn nog extra te werken. De Schepper werd volkomen

dronken, maar kon zich nog zittende houden. Greven had er iets minder last van, maar was ook zichtbaar onder invloed van de wijn. Hij nam nog wel enige tijd de leidfels over van Matthijs.

"Sta jij hier zonder je hoed af te nemen voor mij"

In Westergeest werd gestopt bij de herberg van Sierk Geerts en Folkjen Haris. Daar ging De Schepper naar binnen. Toen hij weer naar buiten kwam, stond op de stoep van de herberg de 57-jarige Hedzer Enghberts, schoolmeester en boer te Westergeest. Schepper riep tegen hem: "Sta jij hier zonder je hoed af te nemen voor mij". Hij pakte Hedzer de hoed af en smet die een eind weg. "Zo schobbejak, als je hier een woord over durft spreken, zal ik je in elkaar slaan". Rivee zag het gebeuren en snelde toe, pakte de hoed van Hedzer en zette die weer op zijn hoofd. "Zo oude man ik zal je weer kronen", zei Rivee. De koets vertrok in de richting van Driesum

In Driesum werd gestopt bij de herberg, genaamd "De witte zwaan". Het was ongeveer zeven uur in de avond. Boer Harmen Harmens reed met zijn wagen, bespannen met twee paarden langs de wagen van Rivee, waarin de vier mannen nog zaten. De Schepper stond in de wagen en riep tegen Harmen: "Ho, stop boer". Later zei hij dat hij bang was dat de paarden voor hun wagen zouden schrikken en dat hij daardoor zou vallen. Toen Harmen niet stopte, sprong Schepper van de wagen en met de sabel gaf hij Harmen een harde klap. Het was gelukkig met de platte zijde. Harmen schrok zo dat hij van de wagen sprong en het op een rennen zette. Er waren diverse getuigen van dit voorval, die allemaal een gelijklopende verklaring aflegden. Hierna vervolgde de koets weer de weg naar Damwoude.

In Damwoude werd nogmaals gestopt bij de herberg. Het gezelschap ging naar binnen en troffen in de gelagkamer alleen een kind aan, want de ouders waren in de tuin. Het kind kreeg een stevige reprimande en moest zorgen dat zijn vader kwam. Toen Sjoerd Tjerks en zijn vrouw Lijsbeth Willems binnen kwamen werd Sjoerd door De Schepper vastgepakt en de gelagkamer door gegooid. Daarna moest hij bier tappen. De vrouw van de kastelein maakte een opmerking over hun gedrag en daarop zei Greven: "Wij komen hier uit naam van de Prins van Oranje". Na het opdrinken van twee liter bier vertrokken de mannen naar Dokkum.

Kennelijk voelde Rivee zich niet zo gerust over het optreden van de officieren bij de diverse herbergen. Enige dagen er

na liet hij de voerman Matthijs Hotses bij de herbergen informeren naar de toestand van de mannen die in aanraking waren gekomen met kornet De Schepper. Hij hoorde dat het wel meeviel. Volgens Matthijs vertelden ze allemaal dat het werd opgevat als het gedrag van een dronken stel officieren. De aanklager deed het ook af als zijnde het gedrag van mensen die teveel hadden gedronken.

De vier verdachten kwamen voor het Hof van Friesland op 27 januari 1749. Claas Wytzes werd veroordeeld tot veertien dagen zitten op water en brood. Andries Meeuwes moest dat acht dagen doen en de beide vrouwen, Anna Geerts Kruijt en Geele Jippes, moesten ook elk een aantal dagen op water en brood. De aanklager had de beide vrouwen aangeduid als de twee hellevegen van de Vismarkt, maar daar waren de dames het helemaal niet mee eens en ze eisten een verklaring van de aanklager. Die ging er niet verder op in. Hij verduidelijkte wel dat de beide vrouwen zich te buiten gingen aan allerlei straatpraat en het verspreiden van geruchten. Met name maakten ze de majoor Greven uit voor alles wat slecht was en spraken ze hun misnoegen uit over zijn strafmaatregelen. Ze hadden ook verteld dat wanneer de majoor even met hen alleen zou worden gelaten, ze wel met hem zouden afrekenen. Alhoewel de dames, middels hun verdediger, aanvoerden dat veel praten toch geen misdaad kon zijn, werden ze beide veroordeeld tot zitten op water en brood. Anna veertien dagen en Geele acht dagen.

Dossiers 2310 t/m 2312 Criminele Sententies Hof van Friesland. Ryksarchief Leeuwarden.

WONINGNOOD, brief dd 17-11-1837 vanaf Engelschmanplaat!

Geve met de meeste eerbied te kennen Jan Hendrik Tol van der Meulen, Visiteur der In- en Uitklaringen, bezuiden de Engelsmanplaat

Dat hij suppliant verplicht is, ingevolge de wil der Administratie, zijn domicilie en woonsteden te vestigen te Oostmahorn, dat hij bereids pogingen daartoe heeft aangewend schoon vruchteloos, dat hij dierhalve, hoe ongaarne ook, onder inhaesie van art. 321 der algemene wet dd 26-8-1822, zich genoodzaakt vind, zich tot UEdle Achtbare te wenden, met nedrig verzoek, dat het UEdle Achtb. gelieve te behagen, hem suppliant op het Stationnement Oostmahorn, overeenkomstig deszelfs rang als ambtenaar, eene geschikte woning te doen geworden, tegen billijken huurwaarde. Gevende verders UEdle Achtb. in Consideratie dat het huis welke bewoond word door den Heer Commies Bodenhous, hem suppliant zeer geschikt voorkomt, en deze Ambtenaar op verplaatsing aandringende en het alzoo welligt mogelijk is, dat hij daarin zal renseren. En er als nu een woning staat open te komen, zijnde het zoogenaamde Wachthuis te Oostmahorn, zoude zulks door UEdle Achtb. bemiddeling en schikking tot des suppliants verlangen kunnen verlopen. (OD, inv. 744)

JENEVERBRANDERIJEN IN HET RESSORT DOKKUM IN 1808 EN 1818-1820, EEN VOORLOPIGE INVENTARISATIE

R.H.C. van Maanen

Inleiding

Wie aan jenever denkt, denkt aan Schiedam en omstreken en niet aan Friesland. Toch is dit niet juist, rond 1818 telde de provincie nog zo'n 81 branderijen! Een aantal hiervan stonden in het ressort Dokkum. Het onderzoek wat ik heb gedaan is allesbehalve uitputtend en slechts een eerste aanzet. Alleen de ingekomen stukken tussen september-december 1808 en wat steekproeven in 1809 zijn totnogtoe bewerkt. Desondanks is er al veel materiaal boven water gekomen. De voornaamste gebruikte bronnen bevinden zich bijna alle in het Algemeen Rijkarchief in 's Gravenhage en bestaan uit de archieven van het ministerie van financiën tussen 1795 en 1824. De hoeveelheid materiaal om door te werken is overweldigend en beslaat tientallen strekkende meters, een jarenlang durende arbeid, laat staan voor het pure genealogische onderzoek, met name om aan te tonen of er familierelaties tussen de stokers bestonden.

Jeneverbranderijen versus -stokerijen

De termen jeneverbranderij en -stokerij worden dikwijls door elkaar gebruikt. De brander leverde de alcoholhoudende grondstof oftewel de moutwijn, de jeneverfabrikant of stoker /distillateur maakte de jenever. Mout verkreeg men door gerst en rogge drie dagen in water te laten weken waardoor deze ontkiemden. Na het kiemen werd het graan op de eest gedroogd, vervolgens gebroken of gemalen en had men als eindproduct mout. Van dit mout vermengd met graan en enig gist werd in met water gevulde beslagbakken (grote kuipen) het beslag gemaakt. Na een gisting van het beslag, kon het distillatieproces beginnen, waarbij de alcohol van het water werd gescheiden. De eerste distillatie vond plaats in de ruwketel, de tweede in de enkelketel en de laatste in de bestketel met als eindproduct moutwijn (alcohol) en nevenproducten gist en spoeling. Tijdens elke fase nam het alcoholpercentage toe tot uiteindelijk circa 46%. Bij de vierde keer dat er werd gedistilleerd (overgehaald), werd de feitelijke jenever verkregen door het toevoegen van jeneverbessen en eventueel andere kruiden. De spoeling of draf werd veelal als veevoer verkocht aan boeren in de omgeving; stokerijen hielden zelf ook varkens of ossen voor de vetmesterij.

Nationale belastingwetgeving

Vanaf 1795 werden de jeneverstokerijen in Nederland geregeld geconfronteerd met het van overheidswege opleggen van het (gedeeltelijk) stilleggen van hun bedrijven om hongersnood door gebrek aan granen te voorkomen. Bij keizerlijk besluit d.d. 1-2-1812 werd zelfs vanwege de slechte graanoogst het stoken van korenwijn en jenever met uitzondering van de Hollandse departementen in het gehele Franse keizerrijk verboden. Van uit de overheid ontstond meer en meer behoefte meer grip te krijgen op de branderijen en de wijze waarop deze werkten. Voorop stond hierbij zicht te krijgen hoe er met de beschikbare grondstoffen werd omgesprongen, met name om fraude te voorkomen. Bij de wet van 13 mei 1808 was bepaald dat een brander per last meel 26 ankers gedistilleerd moest stoken. De verschuldigde impost moest betaald worden door de koper, maar de brander moest dit schriftelijk kunnen aantonen en direct bij de ontvanger verrekenen met zijn peilrekening. De ontvanger liet geregeld de aanwezige voorraad gedistilleerd bij de branders peilen en rekende aan de hand hiervan uit wat er geproduceerd was en verkocht. Via deze peilrekening werd de verschuldigde accijns afgerekend. Deze wet heeft veel archiefstukken opgeleverd omdat branders gedetailleerde verzoekschriften voor 1 oktober 1808 moesten indienen om door te mogen met stoken en de bestaande branderij te mogen blijven gebruiken. De correspondentie strekt zich in het merendeel van de aanvragen tot in 1809 uit.

Vijf jaar later werd bij koninklijk besluit d.d. 23-12-1813 Stbl. nr. 17 bepaald dat de belasting per okshoofd *f* 30,- bedroeg en dat in plaats van de gewraakte 26 ankers gedistilleerd tien stopen per honderd pond gebruikt graan moest worden behaald. Bij deze trek woog een last rogge en mout 4.160 Amsterdamse ponden. Trek is de verhouding tussen een bepaalde kwantiteit *x* bewerkingstijd en de verwachte kwantiteit moutwijn. Het ging echter niet goed met de Nederlandse branderijen, er was ondanks de in 1814 met Engeland gesloten vrede na de Napoleontische oorlogen nauwelijks vraag naar moutwijn, ook internationaal niet. De verwachtingen dat vanuit Noord-Amerika de vraag naar (Hollandse) jenever weer zou toenemen, werd bestraft. Daar waren in voorafgaande jaren zelf vele stokerijen opgericht. Op 15 september 1816 kwam een nieuwe wet op het gedistilleerd tot stand, dit ondanks vele protesten vanuit de branderswereld. De belastingaanslag vond voortaan plaats aan de hand van de inhoud van de aanwezige beslagbakken. Voor elk anker dat een beslagbak groot was, werd zes stuivers belasting geheven. Dit betekende dat het betalen van de verschuldigde belasting in tegenstelling tot vroeger

verlegd werd van de afnemer naar de producent, om zo meer greep te krijgen op de daadwerkelijke productie gekoppeld aan de grootte van de beslagbakken en de verbruikte hoeveelheden graan. Doel was het voorkomen van het ontduiken van de accijnsbetaling. De belastinginnehmer kon nu vrij exact bepalen welke hoeveelheid gedistilleerd een stokerij produceerde en hierover een accijnsaanslag opleggen. Bij de oude wijze van belastinginning was het veel moeilijker om na te gaan wat er daadwerkelijk was geproduceerd. Het voorstel voor de nieuwe wet was afkomstig van de directeur-generaal der Indirecte Belastingen Appellius die deze vorm van belastinginning in de zuidelijke provincies van het rijk had aangetroffen. De wet bond de brander aan een reeks van voorschriften. Zo moest een register worden bijgehouden van de verrichte werkzaamheden en sloot hij of zij met het Rijk een debetrekking voor afrekening van de verschuldigde belasting. Zes jaar later werd de wet uit 1816 vervangen door die van 26-8-1822 op het binnenlands gedistilleerd die de branders confronteerde met nog strengere voorschriften. Vele tientallen bedrijven hadden de voorgaande jaren echter niet overleefd. Degene die nog wel in werking waren, zagen zich opnieuw geconfronteerd met grote problemen.

De maatregelen door de centrale overheid vanaf 1795 getroffen, hadden grote gevolgen voor de Friese branderijen. In 1800 klaagde men dat de Hollandse jenever zonder aangifte of behoorlijke transportcedullen werd ingevoerd en ten plattelande werd verkocht. Voor 1795 hadden de Friese staten ter bescherming van de Friese branderijen nog f 11,- impost op elke van buitenaf aangevoerde anker opgelegd. Deze impost was nu verleden tijd en de gevolgen waren duidelijk zichtbaar. In 1820 werd nog vanuit Harlingen geschreven dat deze bedrijfstak schijnbaar gunstig, maar in werkelijkheid eerder kwijnend dan florissant kon worden genoemd. De oorzaak zocht men in de toenemende consumptie van Hollandse jenever, die volgens velen smakelijker was en daarnaast goedkoper dan de Friese.

Gebruikte inhoudsmaten.

Aam	155 liter.
Anker	een kwart aam of circa 38,7 liter.
Half maat	1,3 liter, 1/64 deel van een loop.
Kan	Leeuwarder omme of 1,9 liter. Vanaf 1820 was een kan gelijk aan een liter. Er gingen twintig kan in een anker.
Kopmaat	0,65 liter, ½ van een maat.
Loop	83,6 liter.
Maat	2,6 liter, 1/32 deel van een loop.
Mengel	0,95 liter. Er gingen twee mengel in een kan
Quintaal	Metriek gewicht gebruikt in de negentiende

eeuwse graanhandel waarbij 22 kwintalen
gelijkstonden aan een last. Een Amsterdamse last
was 3.014,7 liter groot.

Stoop 1/16 anker of twee mengel dus circa 1,9 liter.
Vat vanaf 1820 100 liter.
Okshoofd Circa 230 liter.

Ressort Dokkum

In 1806 werd voor het arrondissement Dokkum vijftien
branderijen met vijftien werknemers en een jaarproductie van
1.800 anker opgegeven. In 1811 resteerden nog acht
branderijen met acht werknemers en een jaar productie van 660
anker. Uitgaande van een tekst uit 1808 behoorde tot het
ressort Dokkum naast Dokkum, Hallum, Kollum, Marum, Ferwerd,
Nijkerk, Holwerd, Oostermeer, Rottevalle, Surhuisterveen en
Kootsertille (Buitenpost).

Dokkum

Van der Aa vermeldde in 1841 voor de stad nog drie
jeneverbranderijen.

P. Boomsma. In 1808 vermeld als brander en eigenaar van een
branderij.

Oege Gosling. De branderij bestond in 1808 al. In 1818 buiten
activiteit en vernietigd. De bedrijfsinventaris bestond op
dat moment uit zes beslagbakken met een totale bruto inhoud
van 2.100 liter en een ketel met een bruto inhoud van 100
liter.

Binne Jans Hoekstra. Hoekstra's verzoek door te mogen branden
met de bestaande branderij op de Vleesmarkt D nr. 20 werd
door de minister geweigerd. De bestaande die hier al vele
jaren had gestaan moest direct worden gesloten, vermoedelijk
omdat niet werd voldaan aan de minimum wettelijke verplichte
afstand ten opzichte van bedrijven als bakkers en herbergen,
waardoor fraude werd vergemakkelijkt. Er werd door drie
taxateurs een taxatie rapport uitgebracht. Vreemd genoeg
gaven de aan de woning en de branderij aangebrachte
verbeteringen aanleiding tot grote interpretatieproblemen,
namelijk f 1.589,-, f 1.658,- en maar liefst f 2.035:05:00.
De twaalf zakken meel werden getaxeerd op f 114,- en de ketel
met helm, slang en koelvat op f 839,-. Ook de onderinspecteur
wees op de grote verschillen. Vermoedelijk zal dit een grote
rol hebben gespeeld bij de afhandeling van de kwestie. Het
huis was door Jan Freeriks Hoekstra, lid van de Dokkumer
gemeenteraad en zijn vrouw Rinske Binnes op 12 mei 1797 voor
f 3.303:01:00 aangekocht van de distillateur Klaas Douwes,
gehuwd met Jantje Beemts/Beernts? (slecht leesbaar in de
originele tekst, kan beide namen zijn?). Ten tijde van de
aankoop was het dus al een stokerij, waar ook

stallen voor vier koeien en vier paarden bij hoorden. Binne was de zoon van Jan Freeriks Hoekstra. Op 23 mei 1809 schreef de onderinspecteur dat Hoekstra een nieuw lokaal had aangekocht, staande op de stadswal nr. 73 wijk D, zonder burens en waarmee aan de wettelijke verplichtingen werd voldaan. Op 4 november schreef Hoekstra '...in zijn eenvoudige taal...' zelf een emotionele brief aan de koning. 'Buiten zijn eigen schuld was "Een uwer ongelukkige onderdanen" in de problemen geraakt. "Gestuit in mijnen werkzaam ijver en tevens ontzet van het eenigste middel van bestaan voor mij en mijn talrijk huisgezin'. Blijkbaar waren de laatste jaren al niet gemakkelijk geweest, want zijn gezin was door 'eene opeenstapeling van vorige ramspoeden reeds zwaar gedrukt geheel ter nerslaan en in de uiterste verlegen[heilt]' gebracht. De oude branderij met bijbehorende woning, gelegen in het schoonste gedeelte van de stad, waren aan het rijk overgedragen, alleen de schadeloosstelling bleef uit. Inmiddels had hij wel omgezien naar een nieuwe locatie, echter met geen ander krediet dan zijn eerlijke naam en de beloofde schadevergoeding. Gevolg was wel geweest dat bouwstoffen en andere benodigdheden bij gebrek aan contact geld zeer duur waren geweest. Bij gebrek aan inkomsten was het weinige aan geld dat hij bezat, voor het onderhoud van zijn gezin uitgegeven. Terecht wees hij er ook op dat zijn oude klanten zich nu tot andere leveranciers wendden en het voor hem steeds moeilijker zou worden deze voor zich te winnen. De brief werd beëindigd met een beroep op het mededogen van de koning "...is voor een eerlijk man en zorgdend huisvader omring van een bitter bekommerde gade en onnozel kroost zal het gevoelig hart van Uwe Majesteit ligt beseffen". De afloop heb ik nog niet teruggevonden.

Bouwynus [Boudewijn] Jeltema. In 1808 werd Boudewijn Jeltema nog als brander vermeld. Zijn weduwe Janke Crans wilde in 1808-1809 de branderij, aan de Keppelstraat, aan Pieter Jeltema verhuren. Ten oosten de azijnbrouwer Taco Schonegevel en ten westen een steegje, 's nachts afsluitbaar en alleen toegankelijk voor gebruikers van de branderij, hiernaast de tapper Sybren Jacobs, ten zuiden de mouterij van Taco Schonegevel en ten noorden de straat. Aan deze branderij kwam een definitief einde. Het verzoek om door te mogen blijven branden met tegelijkertijd gebruik van de locatie werd door de minister afgewezen. Beide betrokkenen gingen hier niet tegen in beroep. Werde opdracht gegeven de branderij direct te sluiten, de weduwe had op 6 mei de branderij al uitgebroken om zo het gebouw zelf te kunnen behouden. Pieter berichtte geen gebroken granen meer in voorraad te hebben, maar nog slechts enkele ankers voorlopen jenever die hij zelf wilde gaan verkopen.

Laurens Jitses Jouvstra was in 1808 eigenaar van de branderij, die gehuurd werd door huurder Gosse Jans. In 1818 werd Jan Jourems Jouvstra vermeld als brander. De bedrijfsinventaris bestond toen uit drie beslagbakken met een totale bruto inhoud van 3.100 liter en een ketel met een bruto inhoud van 400 liter. Dat jaar was 20.600 liter jenever geproduceerd en f 1687,- aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.

Jan Pieter Land[t]. In 1808 werd vermeld dat de branderij, genaamd **De Goede Hoop**, eigendom was van Jan Pieter Land en gehuurd werd door Egbert Goslings. In 1818 is alleen sprake van E. Goslings Visser. De branderij bestond in 1808 al. De bedrijfsinventaris bestond in 1818 uit vier beslagbakken met een totale bruto inhoud van 1.300 liter en een ketel met een bruto inhoud van 100 liter. Dat jaar was 5.000 liter jenever geproduceerd en f 464,- aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.

Auke Morrema. Vermeld in 1808 als eigenaar en gebruiker van een branderij. De bedrijfsinventaris bestond in 1818 uit vier beslagbakken met een totale bruto inhoud van 1.400 liter en een ketel met een bruto inhoud kleiner dan honderd liter. Dat jaar was 3.500 liter jenever geproduceerd en nog f 360,- aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.

Rintje Posthumus. In 1808 was de branderij, genaamd **De Hoop**, verhuurd aan Dirk Ysack van [der] Werf[f]. In 1818 werd alleen Posthumus vermeld. De bedrijfsinventaris bestond uit zes beslagbakken met een totale bruto inhoud van 2.100 liter en een ketel met een bruto inhoud van 200 liter. Dat jaar was 7.900 liter jenever geproduceerd en f 656,- aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.

Gerhardus Riemersma. Verhuurde in 1808 de branderij aan Benedictus van Steenwijk. Had in 1808 vrijstelling gekregen van het haardstedengeld, het personeel en vijftien stuivers per ton van de impost op de turf.

Klaas Ritsma. De bedrijfsinventaris bestond in 1818 uit tien beslagbakken met een totale bruto inhoud van 3.100 liter en een ketel met een bruto inhoud van 200 liter. Dat jaar was 10.400 liter jenever geproduceerd en f 915,- aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.

F.J. Uitstroom. De bedrijfsinventaris bestond in 1818 uit zeven beslagbakken met een totale bruto inhoud van 2.500 liter en een ketel met een bruto inhoud van 200 liter. Dat jaar was 3.400 liter jenever geproduceerd en f 335,- aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.

Focke Tjeerds. In 1808 vermeld als brander en eigenaar van een branderij.

In de volgende aflevering de dorpen rondom Dokkum en de gebruikte bronnen.

STEMMING OVER DE SLATTING VAN EEN DORPSVAART TE ENGWIERUM IN 1810

H. Zijlstra

In het streekarchivariaat te Dokkum bevinden zich enige stukken die verslag doen over de stemming die in 1810 te Engwierum plaatsvond over een nieuw te graven dorpsvaart. Er is op ingenieuze wijze een begroting opgesteld die voorzag in het principe van 'de gebruiker betaalt'. Hiervoor diende echter wel eerst de stemgerechtigde dorpsbevolking geraadpleegd te worden. Het is toch leuk om te zien dat de geschiedenis zich herhaalt. Tegenwoordig wordt er gedacht aan referenda voor het wel of niet invoeren van rekeningrijden op onze snelwegen. Engwierum was zijn tijd ver vooruit...

De tekst:

Plan wegens slatting van een Nieuwen Dorpsvaart, aan het dorp Engwierum binnendijs, bestaande in een lengte van ongeveer 100 Roeden.

Veronderstellenderwijze opgemaakt door ons ondergetekende Dorpsgecommitteerden van voornoemden Dorpe als volgt:

Voor eerst veronderstellen de ondergetekenden dat ieder Roede slatten bij de besteding eens kwame te kosten met het overbrengen van de aarde, ieder Roede zes gulden, bedragende dan aan slatten en overbrengen van de aarde de vaart-----600
Voor het doorgraven van de afgeslegte dijk naar de
weg uit-----100
Voor het maken van een Hooghout met de matrialen-----100
Voor een nieuwen opslag te maken -----100
Dus de gehele vaart te zamen-----900

Deze zomma gedenken de ondergetekende te Negoseeren, en om de Renthen hier voor te vinden, stellen zij dat ieder wagen met granen geladen, in de Nieuwe Vaart wordt ontlast eens moest betalen twee stuivers, en Rekenen op 120 wagens
is jaarlijks-----12
Ieder wagen met aardappelen op 1 1/2 stuiver, hetwelk voor den afleveraar nog veel voordeliger is dan naar de oude vaart te brengen, gerekend op 80 wagens-----6
Voor ieder vaartuig aan walgeld zes stuivers meer,
gerekend op -----13
Nog van vrijwillige gaven-----15
Dus voor de Jaarlijkse Renthe van bovengenoemde zomma-----46

Wijze van betaling der vaart
 Het vonds waar uit de slatting der vaart betaald kan worden,
 stellen de ondergetekenden, om de vaart in 12 Jaren te
 betalen. Om dit te vinden, Rekenen wij ieder Schipper elk
 jaar op drie Gulden twee stuivers en Agt penn, dus in 12
 Jaren voor 8 Schippers-----300
 De Winkeliers Kooplieden en Ambagtslieden elk
 drie Gulden maakt in 12 jaren-----360
 Nog Rekenen de ondergetekenden dat er jaarlijks 50
 schuiten turf voor dorpsingezetenen worden opgesla-
 gen welke hun nu moeten kosten van oprijden ieder
 varndel 8 stuivers die nu gerekend worden op 2
 stuivers dus in 12 jaren-----240
 Tezamen-----900

Alzoo zouden dan de nieuwe Dorpsvaart in 12 Jaren betaald
 zijn. En dat van de daarin meest belanghebbende Dorpsingeze-
 tenen welke met genoeg de daar toe gestelde zom Jaarlijks
 wel zullen betalen. De niet belanghebbenden behoeven hier in
 niet eens te deelen want als het mogte gebeuren dat bij de
 besteding de vaart meer kwame te kosten (waar van wij gene
 gedagten maken) vinden wij gene zwarigheden voor de be-
 taling, dewijl er meer vrijwillige gaven worden aangeboden.

Engwierum den 15e van Bloeimaand 1810

De Dorpsgecommitteerden voornoemd:

Gerrijt Heins, Auke Taekes, Hendrik Jacobs, Jacob Taekes
 (Noot: een varndel = vierendeel, dus ¼ (van een wagen??))

Op heeden den 12de van Bloeimaand 1810 compareerden voor
 Baljuw beneevens het Gemeente Bestuur van Oostdongeradeel, na
 voorafgaande huiskondiging en klokklipping, in de dorpskerk
 te Engwierum, de navolgende Ingezeeten en hoofden des Huis-
 gezins van gedagten dorpe, tot het doen van stemming van goed
 of afkeuring nopens de slatting van een nieuwe dorpsvaart;
 zijnde daaromtrent geprocedeert in maniere als volgt:

Stemmers van Goed Keuring

Jacob Taekes
 Hans Blom
 Hendrik Jacobs
 Gerrijt Heins
 Auke Taekes
 Wijtze Jacobs
 Sjolle Markus
 Jan Theunis
 Albert Hendriks

Stemmers van Afkeuring

Tomas Doedes
 Weduwe Douwe Clases
 Melle Roelofs
 Willem Johannes
 Klaas Rinnerts
 Arjen Kingma
 Jan Zijtzes
 Tjalling Minses
 Jan Minnes

Minne Alberts	Binne Uilkes
Sijbren Jacobs	Minse Wopkes
Willem Zipkes voor Dieuke Ruurds	Claas Jacobs pro se en
Taeke Jans	als gelastigde van
Commis Bakker	zijn moeder de weduwe Claes
Nauta	Siccama
Jan Johannes pro se en voor zijn	
moeder IJtje Remmers	
Hendrik Sjoeks	
Claas Jacobs en als gelastigde	
van zijn moeder de weduwe van	
Jacob Jans	
Tjug	
Taeke Lieuwes	Wiltje Hendriks
Engel Harmens	Hibbe Hessels
Jan Taekes	De Pr(okureur) Talma
Jacob Jans	Jan Geerts pro se en
Yppe Ruurds	in glt voor zijn
Johannes Cornelis	moeder de weduwe
Hein Gerrijts	Geert Jans
Claas Jacobs	
Jan Jansen	
Meinze Jelles in glt voor zijn	
moeder Jelle Wijtzes	

Aldus voor graving 31 stemmen

Tegen graving 18 stemmen

Aldus gestemt in de dorpskerk te Engwierum ten overstaan van ons ondergeschreven Commissaris en Secretaris in dato voor schreven Lieuwe Ypes.

Al met al zou dus op basis van deze stemming inderdaad een nieuwe dorpsvaart gegraven kunnen worden.

Om dit artikel te verlevendigen opperde Reinder Tolsma om twee landkaartjes te zoeken die de situatie voor en na het graven van de vaart zouden weergeven. Wat schetste echter de verbazing ? Op geen enkele kaart na 1810 komt een nieuwe dorpsvaart voor! Wel is er een opvaart, maar dat kan het niet geweest zijn. Ook na het raadplegen van de nodige Engwierum-experts konden we niets anders concluderen dan dat de vaart nooit gegraven is ! Is het geldgebrek of het tussentijds verdwijnen van de noodzaak geweest die hier toe geleid heeft ? Wie het weet mag het zeggen.

Noten: De naam van "Tjug" is vrijwel onleesbaar, het kan ook iets met "ie" zijn en dan komt eventueel Vlieg in aanmerking. Het moet wel een extra persoon zijn en niet het vervolg van de weduwe Jacob Jans, want anders zijn er geen 31 stemmen voor graving. Met Commis wordt een commies bedoeld (bij de molen of bij de sluizen)

DE EEN ZIJN DOOD IS DE ANDER ZIJN BROOD

G.Visser

Om historische feiten te beoordelen, moeten we ons verplaatsen in de omstandigheden van die tijd.

Van de eilanden geen nieuws

Op Vlieland wordt op 26 februari 1807 Jantje Prangers vermoord in haar woning gevonden. De kist met geld is opengebroken, maar de dader is spoorloos. De schout komt onmiddellijk in actie; controleert vertrekkende schepen en vraagt winkeliers te letten op mensen die meer dan gewoon geld te besteden hebben. De dorpschirurgijn kan inmiddels zonder operatie de doodsoorzaak niet vaststellen, maar met toestemming van de zoon wordt het lijk onderzocht door het "afnemen van de harsepan en vervolgens in het openen van de borst". De vrouw lijkt gewurgd.

Alle mannen boven de vijftien jaar worden ondervraagd en dat levert resultaat op. Twee mannen hebben Eynte Koudenburg op de Hors zien lopen in de vroege morgen van de bewuste dag. Het viel hen toen op dat Eynte een nieuwe hoed droeg. Gezamenlijk waren ze daarop naar het dorp teruggekeerd waar zij de herbergier uit bed haalden en ieder drie glazen jenever dronken, die door Eynte werden betaald. Ze hadden hem gevraagd hoe hij aan zoveel geld kwam. Uiteindelijk bekende hij dat hij de avond van de moord na drie glazen jenever naar zijn "vrijster" was gegaan, waar hij koffie had gedronken en daarna naar het huis van Jantje Prangers. Hij zei dat hij haar nog een schuld van veertien stuivers moest betalen en wilde "aldaar ook genever drinken". Over het te betalen bedrag hadden ze ruzie gekregen, die was ontaardt in een vechtpartij waarbij Jantje luidkeels om hulp riep. Om haar de mond te snoeren had hij haar keel dichtgeknepen en met een klinkersteen de dodelijke slag toegebracht. Vervolgens had hij het huis verlaten om bij kennissen een bijl te lenen, waarmee hij het kabinet had opengehakt en 38 stuivers had meegenomen.

Op 16 augustus wordt Eynte in de tuin achter het Raadhuis op een kruis gebonden en geradbraakt tot de dood er op volgt.

PAS VERSCHENEN

Marten Dijkstra 1920-1972, schoolmeester tot in zijn vingertoppen, door Frans Dijkstra, nov. 2000

In dit 224 pagina's tellende boek (waar de bladzijden nog bijkomen waarop 86 foto's staan afgedrukt), met uitvoerige inhoudsopgave en een uitgebreid register, beschrijft zoon Frans Dijkstra het leven van zijn vader Marten Dijkstra. Het boek is grotendeels in twee kolommen gedrukt waarnaast een groot aantal (gedrukte) familie-herinneringen in kaders over één kolom zijn weergegeven.

Marten Dijkstra was al jong wees (acht jaar oud) waarna hij in zijn oom en tante, IJe en Trijntje Hulshoff-Veerman in Dokkum, een nieuwe vader en "moeke" vond. Marten kreeg een opleiding aan de kweekschool en werd achtereenvolgens onder-wijzer te Nes (Dongeradeel), leraar aan de Mulo/Mavo te Dokkum, Coevorden, Ulrum, Wormerveer en Den Haag, veelal als directeur. Onderwijskundig en maatschappelijk drukte hij een stempel op zijn omgeving, vooral op kerkelijk en politiek gebied.

Beschrijving van de karaktertrekken in de familie, de geschiedenis van de plaatsen waar Dijkstra gewoond heeft, de scholen die hij diende en de maatschappelijke ontwikkelingen tijdens zijn leven vormen een belangrijk onderdeel van het boek. Het stijgt daarbij uit boven de meeste genealogische boeken.

Voor onze omgeving is bijvoorbeeld interessant de (gedeelte-lijke) beschrijving van het verzet in Dokkum; neef/broer Louwrens Hulshoff was een van de geëxecuteerden op 22 jan. 1944. De Middenstand in Dokkum in de moeilijke crisisjaren komen ook ter sprake, vader IJe Hulshoff was wagenmaker en maakte in later tijd carrosserieën op ijzeren onderstellen. Het bedrijf was gevestigd op de Fetze, naast de Hervormde kerk. Godsdienstige kwesties komen ook regelmatig ter sprake, bijv tijdens het voorzitterschap van Marten Dijkstra van de JV te Dokkum, de kwestie Schilder in 1944 en natuurlijk het Ulrum van Hendrik de Cock.

Genealogische beschrijvingen van de familie Veerman uit de omgeving van Gouda en Rotterdam vanaf ongeveer 1625 en van de familie Dijkstra uit de omgeving van Engwierum en Morra vanaf ongeveer 1600 vormen vanzelfsprekend ook een belang-rijk hoofdstukken.

Het boek is door de schrijver aan de Ver. geschonken en in te zien op de studiezaal van het Streekarchivariaat te Dokkum.

GENEALOGIE JAN FOLKERTS

U.M. DE VRIES

Aanvulling op het artikel "De boerderij Jagdlust" in Sneuper nr. 45 van maart 1998 blz. 33.

- **Andries Annes** was gehuwd met **Antje Jans**, de dochter van **Jan Folkerts**. Dit blijkt uit de aantekening in het doopboek van Aalzum:

- Gedoopt te Alzum op 25 december 1774: **Anne**, zoon van Andries Annes. Doophouder is de grootvader Jan Folkerts, zijnde de vader ongedoopt.

Andries heeft dus in 1798 de boerderij geërfd van zijn schoonvader. Antje Jans is overleden te Hantumeruitburen op 12 december 1774 na de geboorte van haar zoon Anne op 24 oktober 1774. Andries Annes is overleden op 30 juni 1807 (volgens de Huwelijks bijlagen van zoon Anne in 1812).

Zie verder beknopte Genealogie Jan Folkerts.

-- I --

JAN FOLKERTS, landbouwer, geboren voor 1711 ?, wonende te Hantumhuizen en te Hantumeruitburen, overleden aldaar rond 1798. Quotisatie 1749 te Hantumhuizen, **JAN FOLKES**, rijkelijk gestelt boer, 5 personen boven en 2 beneden 12 jaar en aanslag van 52.6.0. In 1750 op "SWIJNSMA" sate te Hantumhuizen. Speciekohier no. 6 en 3 heerden, 4 hoofden, 1 halve hoofd, 3 koeien, 3 rieren, 5 paarden en 38½ pm bezaaid land. In 1760 vertrokken naar de Hantumeruitburen op nr. 13 (Speciekohier). Zij waren lidmaten te Aalzum.

Jan Folkerts kocht in 1789 de boerderij "GERMERHUIS" voor f 13.447 (Proclamatieboek WED van 26 juni 1789). Na 1798 is de boerderij eigendom van zijn schoonzoon Andries Annes en dochter Antje.

Hij was gehuwd met **TRIJNTJE BRANTS**, geboren te Dantumawoude in november 1711, gedoopt te Aalzum op 17 mei 1772 op belijdenis, dochter van BRANT JACOBS en ANTJE TJEERDS.

Uit dit huwelijk:

1. **ANTJE JANS**, geboren voor 1745, volgt onder II.

-- II --

ANTJE JANS, geboren voor 1745, overleden te Hantumeruitburen

op 12 november 1774, dochter van JAN FOLKERTS (I) en TRIJNTJE BRANTS.

Bij huwelijk te Hantumeruitburen.

Zij is in ondertrouw gegaan te Hantumhuizen op 14 juni 1772 (3^e procl.) en getrouwd te Aalzum of te Wetzens met **ANDRIES ANNES MOKMA**, wonende te Wetzens en te Hantumeruitburen, overleden aldaar op 30 juni 1807, zoon van ANNE JANS MOKMA.

Bij huwelijk van Wetzens. Hij woont bij zijn schoonvader op de boerderij "GERMERHUIS" te Hantumeruitburen. Na 1798 is hij zelf de eigenaar en heeft hij in totaal 126 pondematen tot zijn beschikking waarvan de huurwaarde wordt geschat op f 1.113. Na 1820 wordt zoon Anne eigenaar. Overlijdensdatum uit huwelijks bijlagen van zoon Anne Andries.

Uit dit huwelijk:

1. **ANNE ANDRIES**, geboren te Hantumeruitburen op 23 augustus 1773, gedoopt te Aalzum op 12 september 1773, overleden te Hantumeruitburen in het jaar 1773.
2. **ANNE ANDRIES MOKMA**, geboren te Hantumeruitburen op 24 oktober 1774, gedoopt te Aalzum op 25 december 1774, volgt onder III.

-- III --

ANNE ANDRIES MOKMA, landbouwer, geboren te Hantumeruitburen op 24 oktober 1774, gedoopt te Aalzum op 25 december 1774, wonende te Hantumeruitburen, overleden aldaar op 4 juni 1862 in huis no. 9, zoon van ANDRIES ANNES MOKMA en ANTJE JANS(II).

Anne wordt door zijn grootvader ten doop gehouden want volgens aantekening in het doopboek was zijn vader niet gedoopt. Volgens de overlijdensakte is hij 86 jaar oud.

** Heden overleed, in den hoogen ouderdom van ruim 87½ jaar, onze waarde Vader en Behuwdvader ANNE A. MOKMA, in leven Landbouwer te Hantumeruitburen. 4 Junij 1862, ANDRIES A. MOKMA. Uit aller naam.*

Hij is getrouwd te Ternaard op 26 maart 1812 (akte 5) (1) met **GRIETJE WILLEMS JAARSMA**, geboren te Hantumeruitburen rond 1792 (doopsgezind), overleden aldaar rond 15 december 1821 in huis no. 9, dochter van WILLEM CORNELIS JAARSMA (landbouwer) en ENGELTJE FRANSENS ADEMA (landbouwersche).

Uit dit huwelijk:

1. **ANDRIES ANNES MOKMA**, geboren rond 5 oktober 1812, overleden te Hantumeruitburen op 17 oktober 1812 's nachts om 11 uur. *De aangevers zijn de naaste burens Rijkele Oeges Wiersma en Machiel Pieters Sybesma.*
2. **ANTJE ANNES MOKMA**, geboren te Hantumeruitburen rond 2 november 1813, volgt onder IV-a.

- ENGELTJE ANNES MOKMA**, geboren te Hantumeruitburen op 3 december 1814, volgt onder IV-b.
3. **JETSKE ANNES MOKMA**, geboren te Hantumeruitburen rond 22 oktober 1816, overleden aldaar rond 12 november 1816.
4. **WILLEM ANNES MOKMA**, geboren te Hantumeruitburen rond 31 augustus 1820, overleden aldaar rond 5 september 1820.
5. **WOPKE ANNES MOKMA**, geboren te Hantumeruitburen rond 1 december 1821.
6. **ANDRIES ANNES MOKMA**, landbouwer, geboren te Hantumeruitburen, wonende aldaar, ongehuwd overleden rond 16 oktober 1890.
*De boerderij "GERMERHUIS" wordt na de dood van zijn vader in 1862 overgenomen door Andries. Hij was vrijgezel en groot liefhebber van de jacht. Dat zal de reden zijn van de nieuwe naam, die op een gedenksteen wordt gezet na de verbouw van de boerderij in 1874: "Nieuw herbouwd in 1874, Hiervan, de eerste steen gelegd, den 8^e juni door Andries A. Mokma. Jagtlust". Deze steen zit nog steeds in de achtermuur van de boerderij, terwijl de naam Jagtlust terug te vinden is in de weg, die naar de boerderij gaat: Jagtlustwei. Andries Mokma is de laatste van zijn familie, die op Germerhuis/Jagtlust zal werken. Hij is niet gehuwd en na zijn dood wordt de boerderij geërfd door de kinderen van zijn zuster, leden van de familie Becking. Hij is getrouwd te Ternaard op 14 oktober 1823 (akte 33) (2) met **RIEMKE REINDERS POSTHUMUS**, dochter van REINDER en WYTSKE. Uit dit huwelijk:*
7. **WYTSKE ANNES MOKMA**, geboren te Hantumeruitburen rond 10 juli 1824, overleden aldaar rond 30 augustus 1824.
8. **WYTSKE ANNES MOKMA**, geboren te Hantumeruitburen rond 25 september 1825.
 Zij is getrouwd te Ternaard op 13 mei 1844 (akte 12) met **FRANS CORNELIS JAARSMA**.

-- IV-a --

ANTJE ANNES MOKMA, geboren te Hantumeruitburen rond 2 november 1813, overleden te Hantum op 20 oktober 1881, begraven aldaar, dochter van ANNE ANDRIES MOKMA (III) en GRIETJE WILLEMS JAARSMA.
Antjes kinderen erven de boerderij GERMERHUIS na het overlijden van hun oom Andries Mokma.
 Zij is getrouwd te Ternaard op 16 mei 1839 (akte 22) met **JETZE WILLEMS IDSARDI**, landbouwer, geboren te Hantum op 7 oktober 1816, wonende aldaar en te Ternaard, overleden te Hantum op 21 november 1887, begraven aldaar, zoon van WILLEM IDSES IDSARDI (landbouwer) en GERTJE EBES KINNEMA.

Hij was wethouder en ambtenaar van de burgerlijke stand van Westdongeradeel.

Uit dit huwelijk:

1. **GRIETJE JETZES IDSARDI**, geboren te Hantum op 5 oktober 1839, overleden aldaar op 10 juni 1885, begraven aldaar. Zij is getrouwd te Ternaard op 31 mei 1866 (akte 42) met **GERARDUS BECKING ook genaamd Gerard**, landbouwer, geboren te Goënga in het jaar 1841, overleden te Hantum op 23 juli 1913, begraven aldaar, zoon van WILLEM ARNOLDUS BECKING (predikant) en HARMINA LANDVEER.
2. **WILLEM JETZES IDSARDI**, landbouwer, geboren te Ternaard op 6 februari 1842, wonende aldaar, te Betterwird en te Aalzum, overleden op 23 december 1925, begraven te Hiaure. *Of geboren te Ferwerd? Bev.Reg. Betterwird 1900-1914, blz. 53, huis 6 (doorgehaald), 4 (doorgehaald), nu 57. Op 23 mei 1911 vertrokken van Betterwird naar Aalzum.* Hij is getrouwd te Ternaard op 16 mei 1871 met **TJALLINA PIETERS IDSARDI**, geboren te Betterwird op 26 september 1845, overleden op 29 maart 1923, begraven te Hiaure, dochter van PIETER JANS IDSARDI (landbouwer) en BAUKJE MARTENS MIEDEMA.
3. **GEERTJE JETZES IDSARDI**, geboren te Ternaard op 28 december 1847, overleden aldaar op 5 maart 1918, begraven te Hantum. Zij is getrouwd te Ternaard op 20 juni 1872 (akte 49) met **REINDER DIRKS HARTMANS**, landbouwer, geboren te Ferwerd op 28 september 1841, wonende aldaar, te Nes (WD) en te Aalzum, overleden aldaar op 12 april 1914, begraven te Hantum, zoon van DIRK HARTMANS HARTMANS (landbouwer) en GRIETJE RINTJES BLEINSMA. *Te Nes, huis no. 34, op 20 juni 1887 ingekomen van Ferwerd. Vertrokken naar Aalzum op 7 juni 1907.*
4. **ANNE JETZES IDSARDI**, geboren te Ternaard op 22 april 1850, wonende aldaar, overleden aldaar op 27 november 1933, begraven te Hantum. Hij is getrouwd te Ternaard op 11 november 1875 (akte 62) met **YMKJE RIENKS SPRIENSMA**, geboren te Engwierum op 13 februari 1851, overleden te Ternaard op 4 augustus 1939, dochter van RIENK TJERKS SPRIENSMA en EELKJE WILLEMS HANNEMA.
5. **DIEUWKE JETZES IDSARDI**, geboren te Ternaard op 8 juni 1853, overleden aldaar op 25 november 1923, begraven te Hantum.

-- IV-b --

ENGELTJE ANNES MOKMA, geboren te Hantumeruitburen op 3 december 1814, dochter van ANNE ANDRIES MOKMA (III) en GRIETJE WILLEMS JAARSMA.

Zij is getrouwd te Ternaard op 16 mei 1839 (akte 22) met **JAN HARKES BANGA**, landbouwer, geboren te Hantumhuizen op 10 september 1817, wonende aldaar, te Hantumeruitburen en te Oostrum, zoon van HARKE PIETERS BANGA (landbouwer) en PIETJE PIETERS HANIA.

In 1858 gebruiker van floreenkohier Hantumeruitburen no.8, een plaats groot 47 po. en eigendom van zijn schoonvader Anne Andries Mokma.

Bev.Reg. Hantumeruitburen 1860-1880, blz.1 huis 12, in juni 1874 naar Oostrum.

Uit dit huwelijk:

1. **GRIETJE JANS BANGA**, geboren te Hantumeruitburen op 28 november 1841.
2. **PIETJE JANS BANGA**, geboren te Hantumeruitburen op 11 oktober 1843.
3. **HARKE JANS BANGA**, landbouwer, geboren te Hantumeruitburen op 1 januari 1846, wonende aldaar, te Hantumhuizen en te Aalzum, overleden te Westdongeradeel op 17 maart 1927.
In mei 1870 vertrokken van Hantumeruitburen naar Hantumhuizen. Vandaar naar Aalzum en op 31 maart 1884 naar Hantumeruitburen in plaats van Ate Pieters Beintema.
Hij is getrouwd te Ternaard op 1 mei 1870 met **DIEUKE GOFFES JAARSMA**, geboren te Ternaard op 1 augustus 1846, overleden te Westdongeradeel op 7 april 1921, dochter van GOFFE SIMONS JAARSMA en AAFKE DOUWES LELIA.
4. **DIRK JANS BANGA**, geboren te Hantumeruitburen op 28 augustus 1849.

GENEALOGIE VAN BIENTSE SAPES

U.M. DE VRIES

*Aanvullende informatie betreffende de **Wieringa's**, genoemd in het artikel over de Herberg en Winkel te Engwierum in Sneuper nr. 28 van juni 1994. Dit is ook een aanvulling op de genealogie van **Wyger Folkerts**.*

-- I --

BIENTSE SAPES, geboren voor 1615, overleden te Oostdongeradeel rond 1665, zoon van SAPE NN.

** Akte van autorisatie Oostdongeradeel van 30 april 1658. De moeder Martien Foeckes overleden. Weeskinderen zijn Ids in 't 14°, Foecke in 't 13°, Saapke in 't 10° en Tibbe in 't 5° jaar. Curatoren zijn Tonis Sickes en Hans Johannes, aangehuwde omen. Scheiding moeders deel.*

* Akte van autorisatie Oostdongeradeel, akte 40, van 1 juli 1661. De vader BIENTSE SAPES overleden en de moeder Martien Foeckes overleden. Weeskinderen zijn Itie in 't 17^e, Foecke in 't 16^e, Sape in 't 13^e en Tibbe Bientses in 't 9^e jaar. Curatoren zijn Hans Johannes tot Damwoude en mennoniet en Gerryt Thomas tot Doccum.

(N.B. Zie ook Genealogie WYGER FOLKERTS en MARY AEBELES blz. 20 voor Hans Johannes).

* Akte van autorisatie Oostdongeradeel akte 40v van 1 juli 1661. De vader BIENTSE SAPES overleden en de moeder Siucke Martens, weduwe. Curator is Sape Doytses, mennoniet, over Martjen in 't 3^e en Marten oud ½ jaar.

* Akte van autorisatie OO akte 197 van 24 april 1665. De vader BIENTSE SAPES en de moeder MARTSEN FOECKES overleden. Curator is RINNERT FOECKES tot Bornwirt, oom en mennoniet, over de weeskinderen Foecke in 't 20^e, Saeppe in 't 17^e en Tibbe in 't 13^e jaar. (Gen. Wyger Folkerts blz. 28).

* Akte van autorisatie OO akte 394 van 29 sept. 1673. De moeder Siucke Martens, overleden. Curator over Martyen Bientses in 't 15^e jaar is Gerben Sippes tot Ternaard om de goederen van haar moeder Siucke Martens mede ten gelde te maken en met de andere kinderen scheiding te maken en vaders goederen te innen.

* Akte van autorisatie OO akte 397 van 9 feb. 1674. Weeskind is Martyen Bientses in 't 16^e jaar en curator is Haye Hayes aangehuwde oom en mennoniet.

Hij is getrouwd rond 1642 (1) met **MARTIEN FOECKES**, geboren rond 1620, overleden te Oostdongeradeel voor 30 april 1658, dochter van FOECKE RINNERTS (boer) en ANTJE JOUCKES.

Uit dit huwelijk:

1. **ITIE BIENTSES**, geboren te Oostdongeradeel rond 1643.
2. **FOECKE BIENTSES**, geboren te Oostdongeradeel rond 1644.
3. **SAPE BIENTSES**, geboren te Oostdongeradeel rond 1647, volgt onder II.
4. **TIBBE BIENTSES**, geboren te Oostdongeradeel rond 1652.

Hij is getrouwd rond 1658 (2) met **SIUCKE MARTENS**, overleden rond 1673.

Uit dit huwelijk:

5. **MARTYEN BIENTSES**, geboren rond 1658.

* Akte van Autorisatie 394 van 29 september 1673. De moeder Siucke Martens. Curator over Martyen Bientses, oud in 't 15^e jaar, is Gerben Sippes tot Ternaard. Doel: om de goederen van haar moeder Siucke Martens mede ten gelde te maken en met de andere kinderen (uit het 1^e huwelijk) scheiding te maken en vaders goederen te innen.

* Akte van Authorisatie 397 van 9 februari 1674. Haye Hayes, aangehuwde oom en mennoniet wordt curator over Martyen Bientses, oud in 't 16^e jaar.

6. **MARTEN BIENTSES**, geboren rond januari 1661, overleden voor 1673.

-- II --

SAPE BIENTSES, geboren te Oostdongeradeel rond 1647, zoon van BIENTSE SAPES (I) en MARTIEN FOECKES.

Hij was gehuwd met **GEESKE BAUKES**.

Uit dit huwelijk:

1. **HYLCK SAPES**, gedoopt te Ee op 17 september 1676.
2. **HYLCKJEN SAPES**, gedoopt te Ee op 16 mei 1686, volgt onder III-a.
3. **MARTZEN SAPES**, gedoopt te Ee op 12 februari 1688, volgt onder III-b.
4. **RINSKE SAPES**, gedoopt te Ee op 10 mei 1691.
5. **BIENTSE SAPES**, gedoopt te Ee op 23 september 1694.

-- III-a --

HYLCKJEN SAPES, gedoopt te Ee op 16 mei 1686, overleden aldaar tussen 1715 en 1719, dochter van SAPE BIENTSES (II) en GEESKE BAUKES.

Zij is getrouwd te Ee op 20 mei 1709 met **TJEPKE SCHELTES**, gedoopt te Ee op 8 december 1684, zoon van SCHELTE TJEPKES en HITTJE OPTS.

(Hij is later getrouwd te Ee op 30 april 1719 met GRIETJE JANS, geboren te Ee rond 1690).

Uit dit huwelijk:

1. **SCHELTE TJEPKES**, gedoopt te Ee op 20 april 1710, overleden aldaar voor 1723.
2. **SAPE TJEPKES**, gedoopt te Ee op 6 maart 1712.
3. **HITTJE TJEPKES**, gedoopt te Ee op 13 oktober 1715.

-- III-b --

MARTZEN SAPES, gedoopt te Ee op 12 februari 1688, dochter van SAPE BIENTSES (II) en GEESKE BAUKES.

Zij was gehuwd met **BIENSE JACOBS**, boer, wonende te Ee en te Engwierum.

Van 1714-1729 gebruiker Nijlan 5, "een Zathe op 't Nijland".

Uit dit huwelijk:

1. **JACOB BIENSES**, gedoopt te Ee op 11 december 1712.
2. **SAPE BIENSES**, geboren te Engwierum, gedoopt aldaar op 15 maart 1716, volgt onder IV.

3. **RINSE BIENSES**, gedoopt te Engwierum op 2 april 1719.
4. **BAUKJE BIENSES**, gedoopt te Engwierum op 13 september 1722.

-- IV --

SAPÉ BIENSES, winkelier, geboren te Engwierum, gedoopt aldaar op 15 maart 1716, wonende aldaar, zoon van BIENSE JACOBS (boer) en MARZTEN SÁPES (III-b).

Hij is getrouwd te Engwierum op 25 augustus 1743 met **FROUKJE PIETERS**.

Uit dit huwelijk:

1. **BIENSE SÁPES**, gedoopt te Engwierum op 6 maart 1746, overleden aldaar in het jaar 1746.
2. **BIENSE SÁPES**, gedoopt te Engwierum op 3 april 1747.
3. **MARTSEN SÁPES**, gedoopt te Engwierum op 2 juli 1748.
4. **JACOB SÁPES**, gedoopt te Engwierum op 25 april 1751, overleden aldaar in het jaar 1751.
5. **JACOB SÁPES**, gedoopt te Engwierum op 20 augustus 1752.
6. **EELKJEN SÁPES**, gedoopt te Engwierum op 3 februari 1754.
7. **PIETER SÁPES**, gedoopt te Engwierum op 26 september 1756.
8. **SIEUWKE SÁPES**, gedoopt te Engwierum op 12 augustus 1759, volgt onder V.

-- V --

SIEUWKE SÁPES, gedoopt te Engwierum op 12 augustus 1759, dochter van SAPÉ BIENSES (IV) en FROUKJE PIETERS.

Zij was gehuwd met **SJOLLE MARKUS WIERINGA**, herbergier, geboren te Engwierum, gedoopt aldaar op 13 november 1763, wonende aldaar, zoon van MARCUS SJOLLES en RINSKE JANS.

** Koopbrief van 12 mei 1801: Harke Clazes, timmerman en castelein, heeft verkocht aan Sjolle Markus en Sieuwke Sapes een huizinge met herberg, voorzien van drie kamers, achterhuis, regenbak, timmerschuur met aanwerven ten zuiden van genoemd huis met daartoe behorende hovinge en tuin en plantagie, voor 800 guldens. Dit is het huis aan de Buorren 1 te Engwierum. Sjolle had buiten de herberg en winkel ook een bodedienst op Dokkum. Zij woonden hier van 1801 tot 1839, opgevolgd door zoon Rense.*

Uit dit huwelijk:

1. **MARKUS SJOLLES**, geboren te Engwierum op 9 september 1792, gedoopt aldaar op 16 september 1792.
2. **SAPÉ SJOLLES**, geboren te Engwierum op 5 januari 1796, gedoopt aldaar op 17 januari 1796, overleden aldaar in het jaar 1796.

3. **SAPE SJOLLES**, geboren te Engwierum op 3 november 1797, gedoopt aldaar op 26 november 1797.
4. **RENSE SJOLLES WIERINGA**, smidsknecht, herbergier, slager en veearts, geboren te Engwierum op 6 mei 1799, gedoopt aldaar op 19 mei 1799, wonende aldaar.

Van 1839 tot 1869 in de herberg aan de Buorren 1 te Engwierum. Naast herbergier en winkelier was Sjolle slager en vleeshouwer en trad ook op als veearts. In het diaconieboek wordt hij meerdere malen genoemd als leveran-tier van schapevlees voor de armen à 25 cent per pond.

In de opnameboeken van het Huis van Tuchtiging te Leeuwarden zijn op 8 november 1819 ingeschreven: Rense Sjolles Wieringa, 20 jaar, smidsknecht en Cornelis Gerbens Tuma, 18 jaar, timmerknecht, wegens wederzijdse mishandeling. Rense heeft 6 weken hechtenis en 8 gulden boete, Cornelis heeft vier weken hechtenis.

Hij was gehuwd met **HINKE DOUWES DOUMA**.

INHOUDSOPGAVE

2	Redactioneel	R.H. Postma
3	Ledennieuws	E. Smits
Genealogie		
5	Kwartierstaat Hiltje Wiersma	K.J. Bekkema
9	Kwartierstaat Marten vd Ploeg	K.J. Bekkema
13	Familie Van der Werff, Dokkum	D. v.d. Werff
Streekgeschiedenis		
21	Geneesk. situatie Dokkum 16 ^e -20 ^e (2,3)	L. Meerema
27	Verzet tegen bestraffing ruiters	H. Hietkamp
33	Jeneverbranderijen rondom Dokkum 1818	R.H.C.v. Maanen
39	Dorpsvaart Engwierum 1810 ?	H. Zijlstra
42	De één zijn brood,	G. Visser
Varia		
8	Familie van u ?	R. Tolsma
12	Te ver van de bebouwde kom ?	R. Tolsma
32	Woningnood in 1837: Engelsmanplaat	R. Tolsma
43	Recensie "Marten Dijkstra, 1920-1972"	R. Tolsma
44	Reactie "Jagdlust": Kwart.Jan Folkerts	U.M. de Vries
48	Reactie: kwartierstaat Wieringa	U.M. de Vries
52	Inhoudsopgave	